

Terrorismin uhrien tiedontarpeisiin varautuminen

Työryhmän ehdotus

Terrorismin uhrien tiedontarpeisiin varautuminen

Työryhmän ehdotus

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution**Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale**Online bookstore
of the Finnish
Government**

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

© 2021 tekijät ja oikeusministeriö

ISBN pdf 978-952-259-888-2

ISSN pdf 2490-1172

Taitto Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Terrorismin uhrien tiedontarpeisiin varautuminen Työryhmän ehdotus

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:6		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Katja Repo ja Mervi Sarimo		
Yhteisötekijä	Työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	70
Tiivistelmä	<p>Oikeusministeriö asetti 2.10.2019 työryhmän, jonka keskeisenä tehtävänä oli valmistella tietomateriaalia terrorismin uhrien ja heidän perheenjäsentensä tarpeisiin. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2017/541 täytäntöönpanon kansallisessa valmistelussa oli havaittu tähän liittyviä mahdollisia käytännön kehittämistarpeita. Työryhmän tuli myös tehdä ehdotus EU:n oikeus- ja sisäasiainneuvoston 5.6.2018 päätelmien mukaisesta terrorismin uhrien kansallisesta yhteyspisteestä.</p> <p>Työryhmä on suunnitellut sisällön tietomateriaaliksi, jossa kerrotaan terrorismin uhreille ja heidän perheenjäsenilleen saatavilla olevasta avusta ja tuesta, korvausjärjestelmistä ja uhrin oikeuksista. Materiaali ehdotetaan julkaistavaksi valtioneuvoston kanslian tulevalla kriisiportaali -sivustolla. Tieto on tiivistetty verkkosivulta tulostettavaan esitteeseen, jota voidaan jakaa paikallisesti terrori-iskun jälkeen. Tiedottamisessa ehdotetaan hyödynnettäväksi 112 Suomi -mobiilisovellusta. Kansalliseksi terrorismin uhrien EU-yhteyspisteeksi työryhmä ehdottaa Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystystä. Työryhmä on arvioinut ehdotusten kustannuksia ja rahoitusta sekä tarvittavia jatkotoimia.</p> <p>Työryhmä on mietinnössään taustoittanut aihetta laajasti mm. kartoittamalla uhrien auttamista kriisitilanteissa ja ulkomaisia esimerkkejä. Työryhmä arvioi, että materiaalia voidaan hyödyntää sellaisissakin väkivaltaisissa iskuissa, jotka eivät ole terrori-iskuja.</p>		
Asiasanat	rikoksen uhrin, terrorismi, tiedonsaanti, tukipalvelut		
ISBN PDF	978-952-259-888-2	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/2202/2018	Hankenumero	OM035:00/2019
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-888-2		

Beredskapen för terroroffers informationsbehov Arbetsgruppens förslag

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2021:6		Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Katja Repo och Mervi Sarimo		
Utarbetad av	Arbetsgrupp		
Språk	finska	Sidantal	70
Referat	<p>Justitieministeriet tillsatte den 2 oktober 2019 en arbetsgrupp vars viktigaste uppgift var att utarbeta informationsmaterial riktad till offer för terrorism och deras familjemedlemmar. Vid den nationella beredningen av verkställandet av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/541 upptäcktes det att det fanns eventuella praktiska utvecklingsbehov. Arbetsgruppen skulle också föreslå en nationell kontaktpunkt för offer för terrorism i enlighet med de slutsatser som EU:s råd för rättsliga och inrikes frågor antog den 5 juni 2018.</p> <p>Arbetsgruppen har bearbetat innehållet till ett informationsmaterial som innehåller information riktad till offer för terrorism och deras familjemedlemmar om vilken hjälp och vilket stöd som finns, om olika ersättningssystem och om offrens rättigheter. Arbetsgruppen föreslår att materialet ska publiceras i Statsrådets kanslis framtida krisportal. Informationen på webbsidan finns sammanfattad i en broschyr som kan skrivas ut och delas ut lokalt efter en terroristattack. Ett förslag är att mobilappen 112 Suomi ska användas för att informera allmänheten. Arbetsgruppen föreslår att Vanda social- och krisjour ska bli den nationella EU-kontaktpunkten för offer för terrorism. Arbetsgruppen har bedömt kostnaderna för och finansieringen av förslagen samt nödvändiga fortsatta åtgärder.</p> <p>Arbetsgruppen har i sitt betänkande gett en bred beskrivning av saken, bland annat genom att kartlägga vilken hjälp offer har fått i krissituationer och exempel från andra länder. Arbetsgruppens bedömer att materialet också kan användas vid våldsdåd som inte är terroristattacker.</p>		
Nyckelord	brottsoffer, terrorism, tillgång till information, stödtjänster		
ISBN PDF	978-952-259-888-2	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenr.	VN/2202/2018	Projektnr.	OM035:00/2019
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-888-2		

Preparing to cater for the information needs of victims of terrorism Working group proposal

Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2021:6	Subject	Memorandums and statements
Publisher	Ministry of Justice, Finland	

Authors	Katja Repo and Mervi Sarimo		
Group Author	Working group		
Language	Finnish	Pages	70

Abstract

On 2 October 2019, the Ministry of Justice appointed a working group whose main task was to prepare information materials for the needs of the victims of terrorism and their family members. In the context of the national preparations for the implementation of Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council, it was observed that the practices in question may call for improvement at the practical level. The working group was also tasked to make a proposal for a national contact point for victims of terrorism in accordance with the conclusions of the EU Justice and Home Affairs Council of 5 June 2018.

The working group subsequently outlined the content for such information materials that would deal with the assistance and support and the compensation schemes available for the victims of terrorism and their family members, informing them of victims' rights. The materials are proposed to be published on the forthcoming crisis portal of the Prime Minister's Office. Essential information will be summarised in a brochure printable from the website, to be distributed locally following a terrorist attack. The working group suggests that the '112 Suomi' mobile application should be used to communicate on these matters. The Social Emergency and Crisis Centre of the City of Vantaa is proposed as the national contact point for the victims of terrorism. The working group moreover gives an estimation on the costs and financing of its proposals and discusses the necessary follow-up measures.

The report provides ample background to this issue by taking stock of the assistance for victims in crisis and by describing the practices in other countries. The working group estimates that the material in question will also lend itself for use in the case of violent attacks other than terrorist attacks.

Keywords victims of crime, terrorism, access to information, support services

ISBN PDF	978-952-259-888-2	ISSN PDF	2490-1172
Reference no.	VN/2202/2018	Project no.	OM035:00/2019

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-888-2>

Sisältö

JOHDANTO	7
1 Toiminta uhrien auttamiseksi kriisitilanteissa ja sen jälkeen	11
1.1 Kriisitilanne Suomessa	11
1.2 Kriisitilanne ulkomailla	17
1.3 Havaittuja kehityskohteita Suomessa ja muualla	19
2 Terrorismin uhreille tarjottava tietomateriaali	23
2.1 Uhreille kohdennettu nykyinen tietomateriaali	23
2.2 Lähtökohdat tietomateriaalin sisällölliseen suunnitteluun	26
2.3 Tietomateriaalin sisältö	29
2.4 Tietomateriaalin kohderyhmä	34
3 Materiaalin julkaiseminen ja jakaminen	36
3.1 Lähtökohdat julkaisukanavien arvioinnille	36
3.2 Viestintään liittyvät vastuut julkaiseminen kannalta	39
3.3 Ehdotus tietomateriaalin julkaisemiseksi ja jakamiseksi	42
3.4 Kustannusarvio ja ehdotus rahoitukseksi	45
4 Erilliselle päivystyspuhelimelle ei tarvetta	47
5 Terrorismin uhrien auttamisen EU-yhteyspiste	48
5.1 Ehdotus kansalliseksi yhteyspisteeksi	49
Lähteet	50
Liite 1. Ehdotus verkkosivulla julkaistavaksi materiaaliksi	52
Liite 2. Ehdotus esitteeksi	69

JOHDANTO

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2017/541 terrorismin torjumisesta (jäljempänä terrorismidirektiivi) on pantu Suomessa täytäntöön 15.11.2018 voimaan tulleilla lainsäädännön muutoksilla (SK 874-875/2018). Terrorismin uhrien suojelua, tukemista ja oikeuksia koskevien direktiivin säännösten ei katsottu edellyttävän lainsäädännön muutoksia (HE 30/2018 vp). Direktiivin täytäntöönpanoa valmisteltaessa ilmeni kuitenkin näkemyksiä toiminnan mahdollisista kehittämistarpeista. Osa kehittämistarpeista liittyy uhreille ja heidän perheenjäsenilleen tiedottamiseen direktiivin artikloiden 24 ja 26 mukaisesti. Tarvetta arvioitiin olevan esimerkiksi nettisivuille ja tiedotteille, joista informaatiota voi jakaa terrori-iskun tapahtuessa. Tämä koski myös rajat ylittäviä tilanteita, minkä vuoksi nähtiin tarpeelliseksi rakentaa terrorismin uhrielle kohdennettua tietoa eri kielillä. Lisäksi ulkomailla uhriksi joutuneet tarvitsevat tietoa myös Suomeen palatessaan.

EU:n oikeus- ja sisäasiainneuvosto on 5.6.2018 hyväksynyt päätelmät terrorismin uhrien oikeuksista. Päätelmissä jäsenvaltiot muun ohella sitoutuivat nimeämään kansalliset yhteyspisteet vastaamaan tiedon tarjoamisesta terrorismin uhreille saatavilla olevasta tuesta, avusta, suojelusta ja korvausjärjestelmästä. Yhteyspiste helpottaisi terrori-iskun jälkeen tapahtuvaa nopeaa tiedon ja avun välittämistä koordinoitusti. Tarkoituksena on edistää yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kesken terrorismin uhrien oikeuksien tehokkaaksi toteutumiseksi.

Terrorismien uhrien aseman kehittämisestä on pidetty oikeusministeriön kutsusta kaksi pyöreän pöydän kokousta (18.6.2018 ja 7.3.2019). Jälkimmäisessä kannatettiin työryhmän asettamista valmistelevaan tarvittavaa tietomateriaalia.

Oikeusministeriö asetti 2.10.2019 työryhmän valmistelevaan tietomateriaalia terrorismien uhrien ja heidän läheistensä tarpeisiin. Työryhmän tehtävinä oli

1. suunnitella sisältö tietomateriaaliin, jolla annetaan terrorismien uhreille ja heidän perheenjäsenilleen kootusti tietoa uhrin oikeuksista, tarjolla olevasta avusta ja tuesta sekä saatavilla olevista korvausjärjestelmistä

(mukaan lukien tahot, joiden puoleen uhri voi kääntyä neuvoja ja apua saadakseen);

2. tehdä ehdotus materiaalin julkaisemisesta ja jakamisesta huomioon ottaen eri kanavat (esim. verkkosivusto, puhelinsovellus, somekanava, esite) ja viranomaisten viestintävastuut. Ehdotuksessa oli myös huomioitava Suomessa uhriksi joutuneet ulkomaalaiset ja ulkomailla uhriksi joutuneet Suomessa pysyvästi asuvat uhrit perheenjäsenineen;
3. arvioida tietomateriaalin julkaisemiseen liittyvät kustannukset ja tehdä rahoitusta koskeva ehdotus;
4. tehdä ehdotus kansallisen yhteyspisteen nimeämisestä vastaamaan tiedon tarjoamisesta terrorismin uhreille saatavilla olevasta tuesta, avusta, suojelusta ja korvausjärjestelmästä;
5. arvioida tarvetta ja mahdollisuuksia ottaa terrorismitilanteissa käyttöön erillinen päivystyspuhelinnumero.

Työryhmän toimikauden määräajaksi asetettiin 30.4.2020. Toimikautta jatkettiin ensin 30.11.2020 asti, sitten 31.12.2020 asti. Työryhmän sihteerinä toimi erityisasiantuntija Elina Ruuskanen 31.12.2019 asti ja erityisasiantuntija Mia Luhtasaari 27.4.–16.11.2020. Suunnittelija Katja Repo nimitettiin sihteeriksi 16.11.2020. Repo oli jo lokakuun 2020 alusta toiminut käytännössä työryhmän sihteerin tehtävissä oikeusministeriön kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosastolla.

Työryhmän puheenjohtajana oli neuvotteleva virkamies Mervi Sarimo, oikeusministeriö, kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto. Jäseniä olivat (varajäsenet suluisissa):

- Hallitusneuvos Johanna Hakala, sisäministeriö, kansallisen turvallisuuden yksikkö
- Erityisasiantuntija Minna Viuhko (sosiaalineuvos Marjo Malja), sosiaali- ja terveysministeriö, hyvinvointi- ja palveluosasto; aikaisemmassa kokoonpanossa neuvotteleva virkamies Pirjo Lillsunde (johtaja Jari Keinänen) samalta osastolta
- Hallinnollinen avustaja Minna Wikman (hallinnollinen avustaja Sanna Ringborg), ulkoministeriö, konsulipalvelut; aikaisemmassa kokoonpanossa hallinnollinen ulkoasiainsihteerin Raimo Pahkasalo samalta osastolta
- Hallintojohtaja Iiro Clouberg, Häätäkeskuslaitos; aikaisemmassa kokoonpanossa johtokeskuksen päällikkö Jyrki Heinonen (Clouberg)

- Rikoskomisario Sanna Springare, Keskusrikospoliisi
- Lakiasiainpäällikkö Pekka Syrjänen (erikoissuunnittelija Katja Järveläinen), Valtiokonttori
- Koordinaattori Riikka Vikström (sosiaali- ja kriisipäivystyksen päällikkö Tove Ruokojä, Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys
- Toiminnanjohtaja Leena-Kaisa Åberg (kehitysjohtaja Jaana Koivukangas), Rikosuhripäivystys; aikaisemmassa kokoonpanossa viestintäpäällikkö Sami Liukkonen (Åberg)
- Humanitaarisen suojelun suunnittelija Aleksi Seilonen (psykososiaalisen tuen suunnittelija Tuula Luoma), Suomen Punainen Risti; aikaisemmassa kokoonpanossa Luoma (Seilonen)

Työryhmä voi asettamispäätöksen mukaan kuulla asiantuntijoita. Työryhmä kuuli toimikautensa aikana neljää asiantuntijaa: kuultavana olivat EU:n terrorismin uhrien osaamiskeskuksen operatiivinen johtaja Victor Jammers, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen erikoistutkija Ferdinand Garoff, sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön erityisasiantuntija Krista Lyyra ja valtioneuvoston kanslian johtava viestintäasiantuntija Jussi Toivanen. Jammers kertoi kuulemisessa terrorismin uhrien tukemisessa huomioitavista asioista sekä hyvistä käytännöistä ja uhreille viestimisestä, Garoff uhrin psykososiaalisen tuen tarpeista terrori-iskun jälkeen, Lyyra sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön toiminnasta erityisesti terrori-iskun kaltaisen tilanteen kannalta ja Toivanen viranomaisviestinnästä ja valtioneuvoston kanslian viestinnällisestä roolista sekä tehtävistä erilaisissa häiriötilanteissa.

Työryhmä kokoontui 9 kertaa.

Työryhmä otti työnsä lähtökohdaksi sen prosessin, joka käynnistyy useita uhreja aiheuttavan vakavan väkivaltatilanteen sattuessa. Työryhmä kävi läpi eri toimijoiden vastuut ja roolit tiedon antamisessa ja jakamisessa. Erityistä huomiota kiinnitettiin uhrien ja heidän läheistensä tiedon ja tuen tarpeisiin eri vaiheissa sekä Suomessa että rajat ylittävissä tilanteissa. Työryhmä kartoitti jo olemassa olevaa tietomateriaalia liittyen uhrin oikeuksiin, tarjolla olevaan apuun, tukeen ja korvausjärjestelmiin. Lisäksi tarkasteltiin muissa Euroopan maissa tehtyjä ratkaisuja terrorismin uhrien tiedontarpeisiin vastaamisessa.

Tietomateriaalin rajaamista vain terrori-iskun tilanteisiin työryhmä piti haastavana. Rikollisen teon luonteesta ja tarkoituksesta ei vielä alkuvaiheessa ole varmuutta, mutta uhreilla ja omaisilla on joka tapauksessa tarvetta tietoon ja tukeen tämän tyyppisissä

tilanteissa (esim. kouluihin tehdyt iskut, joissa ei ole kysymys terrorismista). Työryhmä päätyi toimeksiannon mukaisesti ja jäljempänä tarkemmin kuvatuin tavoin rajaamaan ehdotuksensa tilanteisiin, joissa on kysymys terrorismirikoksesta, mutta katsoo, että materiaalin laajempaan hyödynnettävyyteen olisi hyvä kiinnittää huomiota ehdotuksen jatkotoimissa ja julkaistaessa materiaalia.

1 Toiminta uhrien auttamiseksi kriisitilanteissa ja sen jälkeen

1.1 Kriisitilanne Suomessa

Onnettomuus- ja vaaratilanteissa valtion ja kunnan viranomaisilla, laitoksilla ja liikelaitoksilla on velvollisuus toimia niin, että pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti. Hätäkeskuslaitoksen hätäkeskukset vastaanottavat hätäilmoituksia ja välittävät ilmoitukset asianomaisille yksiköille. Poliisi huolehtii muun muassa vaara-alueiden eristämistä ja muista järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen kuuluvista tehtävistä onnettomuuspaikalla. Sosiaali- ja terveysviranomaiset ja hallinnonalan laitokset vastaavat ensihoitopalvelun järjestämisestä sekä psykososiaalisen tuen¹ palveluista ja onnettomuuden johdosta hätään joutuneiden huollosta ja majoituksesta. Sosiaali- ja terveysministeriö on nimennyt Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen psykososiaalisen tuen valtakunnallisen valmiuden toimijaksi. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen tehtävänä on vastata siitä, että suuronnettomuus- ja poikkeustilanteissa psykososiaalisen tuen asiantuntemus on valtakunnallisesti käytettävissä konsultointia ja tuen toteuttamista varten Suomessa ja tarvittaessa ulkomailla.²

Tukipalveluissa ja niiden aktivoimisessa ovat olennaisessa osassa varautuminen ja varautumissuunnitelmien mukaiset toimivallan jaot sekä ohjeet. Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisia koskevat valmiuslain (1552/2011), pelastuslain (379/2011), terveydenhuoltolain (1326/2010) ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaiset varautumisvelvollisuudet ja velvollisuus varautumissuunnitteluun. Vastuu tästä on kunnilla. Varautumisvelvollisuus koskettaa suuronnettomuustilanteita ja muita terveydenhuollon erityistilanteita. Tällaisia erityistilanteita ovat muun muassa erilaiset häiriötilanteet, ku-

¹ Psykososiaalinen tuki ja palvelut on kattotermi koko sille toiminnalle, jota järjestetään suuronnettomuuden tai muun erityistilanteen ihmisiin kohdistuvien seuraamusten rajoittamiseksi ja tapahtuman aiheuttaman psyykkisen stressin seuraamusten torjumiseksi ja lievittämiseksi. Suuronnettomuus määritellään tavallisesti kuolleiden ja loukkaantuneiden lukumäärän, joskus myös uhanalaisiksi joutuneiden lukumäärän tai omaisuusvahinkojen perusteella. Yleensä kyseessä on äkillinen, tahaton, havaittava tapahtuma, joka aiheuttaa huomattavaa vahinkoa, kuten suuri liikenneonnettomuus, tulipalo, räjähdys, tulva tai muu luonnononnettomuus, tai lukuisia uhreja aiheuttava väkivaltatilanne. STM:n julkaisuja 2009:16, s. 10 ja 12 ja STM:n raportteja ja muistioita 2019:46, s. 19.

² Luvussa esitetty pohjautuu terrorismidirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä annettuun hallituksen esitykseen HE 30/2018 vp ja erityisesti esityksen sivuihin 82–97.

ten vakavat luonnononnettomuudet, sekä erilaiset ihmisen toiminnasta aiheutuvat häiriötilanteet, kuten mellakka ja terrorismi.³ Psykososiaalisen tuen järjestämistä terrorismiskun kaltaisissa tilanteissa koskevat myös sosiaali- ja terveysministeriössä työskennelleen äkillisten traumaattisten tilanteiden psykososiaalisen tuen työryhmän vuonna 2019 antamat 12 suositusta tuen toteuttamiseksi ja kehittämiseksi kriisitilanteissa.⁴

Äkillisissä kriisitilanteissa toimitaan etukäteen suunniteltujen ja harjoiteltujen toimintamallien ja viranomaisvastuiden ja -rakenteiden mukaisesti. Ensimmäinen viranomais-toimija terrorismiskussa tai muussa vastaavassa tilanteessa on todennäköisesti hätäkeskus, joka hälyttää paikalle tarkoituksenmukaista apua. Olemassa olevien rakenteiden ja ohjeistusten puitteissa hätäkeskus hälyttää poliisin ja ensihoitopalvelun lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon psykososiaalisen tuen toimijat. Hälytettävä taho on psykososiaalisen tuen osalta sosiaali- ja kriisipäivystys tai sosiaalipäivystys ja/tai perusterveydenhuollon osana järjestetty kriisityön yksikkö. Alueellinen psykososiaalisen tuen toimija hälyttää alueellisen valmiussuunnitelman mukaisesti paikalliset toimijat, mukaan lukien kolmannen sektorin sekä henkisen huollon eli seurakunnan toimijat. Tavoitteena on yhdenvertaisen avun järjestäminen asuinpaikkakunnasta riippumatta.

Myös keskusrikospoliisin yhteydessä toimiva uhr tunnistusyksikkö saatetaan hälyttää paikalle. Yksikön tehtävänä on uhrien tunnistaminen muun muassa sellaisissa tapauksissa, joissa uhrien lukumäärä on suuri, uhrin ovat vaikeasti tunnistettavia tai uhreja on kateissa. Uhrin tunnistusyksikköön kuuluu olennaisena osana myös omaispoliisitoiminta. Omaispoliisien tehtävänä on toimia uhrin tunnistusyksikön yhteyshenkilönä uhrien omaisten suuntaan, välittää tietoa sekä ohjata omaisia heidän tarvitsemansa avun piiriin.

Kiireellinen lääketieteellinen hoito⁵ annetaan julkisissa terveyspalveluissa kaikille. Sairaanhoidopiireillä on valmiuslakiin perustuen valmiussuunnitelmat monipotilastilanteisiin (normaaliolojen häiriötilanteet ja suuronnettomuustilanteet) ja perusterveydenhuollolla on omat valmiussuunnitelmansa. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoidopiiri (HUS) on nimetty valtakunnalliseksi toimijaksi lääkinnällisen evakuoinnin osalta, ja sillä on valmiudet evakuointiin sekä Suomessa että ulkomailta Suomeen. Terveystuho tekee tilanteissa yhteistyötä psykososiaalisen tuen järjestämiseksi potilaille ja heidän omaisilleen.

³ Alueellinen varautuminen ja valmiussuunnittelu sairaanhoidopiireissä. STM:n raportteja ja muistioita 2014:37, s. 6 ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, s. 97.

⁴ STM:n raportteja ja muistioita 2019:46.

⁵ Terveystuholain 50 §:n mukaan kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista.

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on ympärivuorokautinen päivystys, ja päivystäjällä on tarpeen vaatiessa toimivaltuudet antaa toimeksianto Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykselle. Toimeksiannon saadessaan Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys tukee paikallisia ja alueellisia psykososiaalisen tuen toimijoita. Toimeksianto annetaan tilanteissa, joissa paikallisen tai alueellisen toimijan resurssit eivät yksin riitä tai mikäli tuki nähdään muuten tarpeelliseksi. Toimeksianto esimerkiksi terrori-iskun kaltaisessa tilanteessa on todennäköinen. Jos Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykselle annetaan toimeksianto sosiaali- ja terveysministeriöltä, se voi tukea paikallista psykososiaalisen tuen johtajaa asiantuntija- ja resurssiapuna.

Suuronnettomuustilanteen skenaarion mukaisesti tilanteen alkuvaiheessa tulee arvioida kriisikeskuksen ja omaispisteen sekä kriisipuhelinten avaamisen tarvetta. Toimintaa johtaa viranomainen, mutta työn tukena voidaan tarvittaessa käyttää koulutettuja vapaaehtoisia esimerkiksi Suomen Punaiselta Ristiltä (SPR). Tilannekuvan kertyessä tulee myös pohtia, tarvitaanko muita toimintoja, kuten katupartiointia. Edelleen kirkon ja muiden hengellisten yhteisöjen kanssa tulee käydä keskustelua mahdollisista muistotilaisuuksista ja muun hengellisen toiminnan järjestämisestä. Psykososiaalinen tuki ja kriisi-istunnot menehtyneiden omaisille tulee saada käynnistettyä mahdollisimman pikaisesti, ja henkilötietojen saamiseksi täytyy tehdä tiivistä viranomaisyhteistyötä.

Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki sisältää kiireellisen sosiaalityön, kuten majoituksen, kiireellisen toimeentulotuen ja muut välttämättömät sosiaalipalvelut, sekä akuutin kriisityön. Akuutti kriisityö tarkoittaa välittömästi tarjottavaa läsnä olevaa tukea sekä kriisityötä, joka pitää sisällään mm. kriisitapaamisia yksittäisille henkilöille, perheille tai soveltuville ryhmille. Tämän työskentelyn tarkoituksena on muun muassa edesauttaa kriisin psyykkistä käsittelyä. Prosessiin kuuluu alkuvaiheen tilanteen selvittäminen ja kartoittaminen, kriisi-interventiot, seurantavaihe ja tarvittaessa jatkohoitoon ohjaus. Kriisityön prosessi voi tällaisessa tilanteessa olla 1–3 vuoden kestoisen. Psykososiaalista tukea tulee tarjota yksilöille, perheille ja ryhmille myös muun kuin yhdyskuntaonnettomuuden tai suuronnettomuuden yhteydessä, kun henkilöiden kokemana tapahtuma on potentiaalisesti traumatisoiva ja heidän hyvinvointiinsa ja toimintakykynsä mahdollisesti pitkäkestoisesti vaikuttava. Toiminta on yksittäisiä henkilöitä ja perheitä koskiessa osa tavanomaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, jotka on suuronnettomuustilanteessa muokattavissa vastaamaan tilanteen tarpeita.⁶

Rauhoittaminen ja turvallisuuden tunteen luomiseksi on tärkeää, että tietoa ja apua tarjoavista tahoista tiedotetaan mahdollisimman nopeasti. Tärkeää on myös tiedottaa normaaleista reaktioista sekä saada itsehoito-ohjeita julkaistua. Alkuvaiheessa on tärkeää tiedonkeruu uhreista ja altistuneista, jotta saadaan käsitys avun tarvitsijoiden

⁶ STM:n raportteja ja muistioita 2019:46, s. 19–20.

määrästä sekä mahdollisesti välitöntä tukea tarvitsevista erityisryhmistä. Alkuvaiheessa vastuuviranomaisen tulee jatkuvasti työstää psykososiaalisen tuen suunnitelmia yhdessä muiden psykososiaalisen tuen toimijoiden kanssa.

Akuutin tilanteen jälkeen seuranta ja hoidon sekä sosiaalityön tarpeen arviointi jatkuvat. Jälkihoito järjestetään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden puitteissa. Jälkihoitossa keskeisiä ovat lisäksi useiden järjestöjen pysyvänä toimintamuotona puhelin- ja verkkoauttaminen kriisissä oleville. Vuonna 2017 käynnistettiin järjestöjen yhteistyönä nuorille suunnattu, päivittäin avoinna oleva verkkoauttamisen palvelu, jossa SPR:n Nuorten turvatalot ovat mukana. Päivystäjät ovat kriisityön ammattilaisia ja koulutettuja vapaaehtoisia. Tukinet (www.tukinet.net) tarjoaa chat-keskustelua joka päivä sekä puolen vuoden tukisuhteita. SPR:n Nuorten turvatalot ja Pelastakaa Lapset ry toteuttavat kriisi-chattoimintaa nuorille sosiaalisessa mediassa häiriötilanteissa. MIELI Suomen Mielenterveys ry:n kriisipuhelin päivystää vuorokauden ympäri. Rikosuhripäivystyksellä on mahdollisuus oman puhelin- ja chat-palvelunsa lisäksi tai sen vaihtoehtona tukea muiden toimijoiden kriisitilanteessa avattavien auttavien puhelinten tai tukikeskusten toimintaa. Tätä tukee Rikosuhripäivystyksen valtakunnallinen rakenne.

Terrorismin uhrin voivat tarvita myös pidempiaikaista hoitoa ja kuntoutusta. Kiireetön terveydenhuoltoon liittyvä jatkohoito ja tarpeenmukainen kuntoutus järjestetään terveydenhuollossa.

Myöhemmässä vaiheessa terrorismin uhrin ovat yleensä asianomistajan ja/tai todistajan asemassa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Tukea ja tietoa tarjotaan tällöin muun muassa Rikosuhripäivystyksen palveluiden kautta. Uhrin tukemisen kokonaisuutta on havainnollistettu aikajana-kuviolla luvussa 2.2.

CASE-ESIMERKKINÄ TURUN TERRORI-ISKU

Suomen ensimmäinen terroriteko tapahtui 18.8.2017 Turussa, kun marokkolainen mies puukotti kymmentä henkilöä, joista kaksi kuoli. Tekijä tuomittiin 15.6.2018 kahdesta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä murhasta ja kahdeksasta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä murhan yrityksestä. Turun puukotuksista on tehty poikkeuksellista tapahtumaa koskeva turvallisuustutkintalain (525/2011) mukainen tutkintaselostus, jossa on selvitetty tapahtumien kulku, syyt ja seuraukset sekä tehdyt pelastustoimet ja viranomaisten toiminta.⁷ Oheinen selostukseen pohjautuva kooste

⁷ Tutkintaselostus 7/2018.

havainnollistaa eri toimijoiden roolia iskun uhrien ja heidän omaistensa tiedon- ja tuensaannin kannalta. Selostuksessa mainittuja kehittämiskohteita tuodaan esiin luvussa 1.3.

Hätäkeskus sai tapahtuneesta ensimmäisen ilmoituksen klo 16.02, ja antoi noin minuutin kuluttua tästä viranomaisverkoston välityksellä tiedon poliisille ja tämän jälkeen hälytyksen ensihoidolle. Tehtävään ei hälytetty pelastustoimen yksiköitä poliisin antaman hälytysohjeen mukaisesti, mutta pelastustoimi tuli paikalle oma-aloitteisesti. Uhriluvun kasvaessa hätäkeskus hälytti kaksi vapaana olevaa ensihoitoyksikköä lisää ja sen jälkeen sitä mukaa, kun yksiköitä vapautui edellisiltä tehtäviltä. Ensihoito teki tilanteessa yhteistyötä poliisin ja hätäkeskuksen kanssa alueen turvallisuuden ja uhreihin liittyvän kuvan hahmottamisessa.

Pian ensimmäisen hätäkeskusilmoituksen jälkeen valtioneuvoston tilannekeskus sai tiedon puukotuksista ja antoi viestin ministereille, ministeriöiden johdolle ja valmiusjohdolle sekä virastoihin ja laitoksiin. Poliisi tiedotti tapahtumista ensimmäisenä. Heti ei voitu varmistaa, että kysymys oli terrorismista. Poliisi järjesti tiedotustilaisuuden Turun poliisiasemalla klo 19. Uhrien määrästä annetut tiedot olivat tilaisuuden aikana ristiriitaisia. Valtioneuvoston tilannekeskuksen kutsuma hallituksen kokous pidettiin samana iltana ja hallitus antoi uhreille, heidän omaisilleen ja suomalaisille yleisesti suunnatun tiedotteen, jossa muun muassa tuomittiin teko ja viestittiin tilanteen olevan hallussa.

Turun kaupungin viestintäjohtaja sai mediasta tiedon tapahtuneesta ja kokosi nopeasti viestintäryhmän, joka kykeni viestimään kolmella kielellä. Tiedotusta jatkettiin perjantaista sunnuntaihin tiiviisti. Kaupunki tiedotti kriisituen saatavuudesta verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Verkkosivu ja sosiaalinen media toimivat hyvin kriisitilanteessa. Kaupunki järjesti myös mm. suruliputuksen ja erilaisia kollektiivisia muistamisia, joista muodostui noin kuukauden mittainen suruviestinnän jatkumo.

Turun kaupungin sosiaalipäivystys oli kriisituen aktivoimisessa merkittävässä roolissa saatuaan tiedon tapahtumasta. Sosiaalipäivystäjä pyysi SPR:iä valmistautumaan kriisituen käynnistämiseen. Sosiaalipäivystys ja kriisiryhmät aloittivat akuutin kriisityön tapahtumapäivän iltana. Seuraavasta päivästä mukana olivat myös SPR:n vapaaehtoiset ja valmiusryhmä sekä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys, jonka virkaavulle STM:n päivystäjä antoi luvan. Kriisikeskus avattiin Turun yliopistollisen keskussairaalan (TYKS) yhteispäivystyksen yhteyteen alle tunnin kuluttua puukotuksesta. Kriisikeskus miehitetiin sosiaalipäivystyksen työntekijöillä ja SPR:n henkisen tuen ryhmän vapaaehtoisilla. Uhrien omaisia ja muita avunhakijoita ohjattiin kriisikeskukseen, joka toimi öitä lukuun ottamatta sunnuntai-iltaan 20.8.2017 asti.

Sosiaalipäivystys alkoi valmistella kriisipuhelimen avaamista ja sen avauduttua asiasta tiedotettiin kaupungin verkkosivuilla. Sosiaalipäivystyksen työntekijät päivystivät puhelimesta ensimmäisen illan ja yön. Seuraavana aamuna apuun tuli SPR:n henkisen työn vapaaehtoisia. Soittajia ohjattiin ottamaan yhteyttä sairaalalla olleeseen kriisikeskukseen. Puhelujen yhteydessä käytettiin lomaketta, jolla arvioitiin soittajan altistusta psyykkiselle stressille. Lomakkeet luovutettiin kaupungin psykologiyksikköön, josta järjestettiin jatkotuki. Puheluja tuli sosiaalipäivystyksen kriisipuhelimen lisäksi Mielenterveysseuran ja kirkon kriisipuhelimiin.

Seuraavana aamuna pidettiin viranomaiskokous akuutin kriisityön suunnittelemiseksi ja sovittiin kriisityön organisoinnista.

SPR:n paikallinen valmiuspäällikkö oli saanut tiedon tapahtumasta median kautta ja käynnistänyt verkostoja jo ennen sosiaalipäivystyksen yhteydenottoa. SPR:n vapaaehtoispäivystäjä hälytti oman ryhmänsä; myös naapurialueiden ryhmät hälytettiin. Vapaaehtoispartiot jalkautuivat kauppatorille puukotusta seuraavana aamuna. Partiointia jatkettiin yhdeksän päivän ajan yhteensä 120 vapaaehtoisen voimin. Kauppatorilla oli 2000–2500 kontaktia. Traumaattisesta kokemuksesta selviämisen oppaita jaettiin torilla 2000, muualle, kuten lähialueen kauppoihin, noin 1500. Kontaktit vaihtelivat esitteen jakamisesta pidempiin keskusteluihin. Järkyttyneimpiä henkilöitä ohjattiin soittamaan kriisipuhelimeen ja muutamia suoraan SPR:n psykologiryhmään.

Kaupungin psykologiyksikköön tuli kriisipuhelimen kautta 111 yhteydenottopyyntöä, joiden läpikäyntiin kului yli kaksi viikkoa. Hyvinvointitoimialan johtaja oli päättänyt jo tapahtumapäivänä, että jatkotukea tarvitsevat voidaan hoitaa Turun kaupungin psykologiyksikössä kotikunnasta riippumatta. Toimintaan liitettiin myös Turun kaupungin kriisiryhmä ja SPR:n psykologien valmiusryhmä. Ensimmäisten viikkojen aikana käytiin 140 puhelinkeskustelua. Lisäksi tavattiin torikauppiaita ja torin liikkeiden henkilökuntaa ryhmissä. Kaikkiaan kontaktissa oltiin noin 200 henkilöön. Pidempiaikaista työskentelyä on tarvinnut toistakymmentä henkilöä.

Kauppatorin laidalla ollut yksityinen terveystaloyritys Mehiläinen Oy tarjosi puukotusta seuranneina kahtena päivänä oma-aloitteisesti ja maksutta työterveyspsykologien antamaa kriisiapua. Toiminnasta tiedotettiin yrityksen verkkosivuilla.

Myös kirkon henkinen huolto aktivoitui nopeasti. Valmiussuunnitelman mukaisesti alettiin valmistella vielä samaan iltaan rukoushetkeä, johon osallistui mm. valtiojohtoa. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli ja kirkkohallitus hyödynsivät sosiaalista mediaa tiedottamisessa kirkon järjestämistä tapahtumista sekä lohtuviestien jakamisessa. Sairaalapastorit avustivat päivystykseen tulleita traumatisoituneita potilaita. Kaksi sairaalapastoria osallistuivat tapahtumapäivän iltana järjestettyyn rukoushetkeen ollen valmiudessa antamaan keskusteluapua.

Selostuksen yhteydessä toteutetun erillisselvityksen mukaan varsinkin tapahtuman alussa viranomaiset hyödynsivät merkittävässä määrin sosiaalista mediaa, erityisesti Twitteriä ja Facebookia. Kriisin hetkellä suuri enemmistö yleisöstä näyttää turvautuvan viranomaisten viestintään ja perinteisen median uutisisältöihin.

Selostuksen mukaan tapaus horjutti kansalaisten turvallisuuden tunnetta. Psykososiaalisen tuen tarve oli suurta. Tämä näkyi suurena määränä kontakteja SPR:n vapaaehtoistyöntekijöihin toripartioinnin aikana Kauppatorilla. Lisäksi huolestuneet kansalaiset kyselivät tietoja esimerkiksi vartiointiliikkeiden kentällä liikkuvilta partioilta. Kriisipuhelimeen tuli paljon puheluja ja kriisikeskuksessakin Turun yliopistollisessa keskussairaalassa kävi kymmeniä henkilöitä. Myös pitkäkestoisempaan tukeen tarvittiin suuri työpanos.

1.2 Kriisitilanne ulkomailla

Kriisitilanteessa kohdemaan viranomaisilla on vastuu myös maassaan oleskelevista ulkomaalaisista. Kiireellisen avun tarpeessa olevia neuvotaan olemaan yhteydessä paikallisiin pelastusviranomaisiin ja seuraamaan paikallisia tiedotusvälineitä ja viranomaisten ohjeita.

Matkanjärjestäjällä voi olla matkapalveluyhdistelmistä annetun lain (901/2017) mukainen avustusvelvollisuus ulkomailla tapahtuvissa kriisitilanteissa. Lain 33 §:n mukaan matkanjärjestäjän on ilman aiheetonta viivytystä annettava vaikeuksiin joutuneelle matkustajalle tietoja terveyspalveluista, paikallisviranomaisista ja konsulipalveluista, järjestettävä matkustajalle mahdollisuus etäviestimen käyttämiseen ja autettava matkustajaa tekemään vaihtoehtoisia matkajärjestelyjä sekä annettava muuta asianmukaista apua.

Suomen ulkomaanedustustot laativat suomalaisten turvallisuutta ulkomailla uhkaavan kriisien varalta valmiussuunnitelman, mikä tarkoittaa varautumista asianomaisessa maassa mahdollisesti tapahtuvaan kriisiin, kuten terrorismiin. Valmiussuunnitelma käsittelee ohjeistuksen edustuston toiminnasta kriisitilanteissa.

Suomen edustustot ja ulkoministeriö avustavat kriisitilanteissa ulkomailla oleskelevaa henkilöä konsulipalvelulaissa (498/1999) säädetyllä tavalla. Konsulipalveluja voidaan antaa Suomen kansalaiselle tai Suomessa pysyvästi asuvalle ulkomaalaiselle. Tiettyjä konsulipalveluita voidaan myös antaa edustusta vailla olevalle Pohjoismaan ja Euroopan unionin kansalaiselle sekä erityisestä syystä muullekin ulkomaalaiselle. Jos koh-

demaassa ei ole Suomen edustustoa, apua voi saada muiden Pohjoismaiden edustustoilta ja Euroopan unionin ulkopuolella myös muiden EU-jäsenmaiden edustustoilta.

Kriisitilanteessa edustuston palvelut kohdistuvat asiakkaan henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamiseen. Vaikka itse kriisin hoito kuuluu paikallisille viranomaisille, edustuston tehtävänä on antaa neuvontaa esimerkiksi paikallisista erityisolosuhteista tai asioiden hoidosta paikallisissa viranomaisissa. Lisäksi edustusto voi avustaa tarvittaessa myös yhteydenpidossa asianomaisen ja hänen kotimaassa olevan läheisen välillä. Jos asianomaisen henkilökohtaisen turvallisuuden suojaaminen edellyttää, edustusto voi konsulipalvelulain 16 §:n mukaisesti avustaa evakuoinnin järjestämisessä kriisialueelta lähimmälle turvalliselle alueelle tai kotimaahan. Evakuoinnin ja kotiuttamisen järjestämiseen ryhdytään ainoastaan asianomaisen suostumuksella ja siitä aiheutuvista kuluista vastaa asianomainen itse.

Edustustot tarjoavat konsulipalveluita tilanteissa, joissa Suomen kansalainen, Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen tai edustusta vailla oleva EU-kansalainen on joutunut ulkomailla hätään sairauden, tapaturman, onnettomuuden, rikoksen kohteeksi joutumisen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi. Edustusto voi neuvoa ja avustaa tilapäisesti ulkomailla olevaa hädänalaisessa asemassa olevaa henkilöä esimerkiksi oikeusavun saamiseksi, rikosilmoituksen tekemiseksi sekä välttämättömän, tilanteen vaatiman muun avun saamiseksi. Jos edustusto on saanut ilmoituksen toimipiirissään kuolleesta Suomen kansalaisesta, Suomessa pysyvästi asuvasta ulkomaalaisesta tai edustusta vailla olevasta EU-kansalaisesta, välitetään tieto kotimaassa olevalle lähiomaiselle poliisin avustuksella. Edustusto voi avustaa ja neuvoa lähiomaisia vainajan hautaamisen, tuhkaamisen tai Suomeen kotiuttamisen järjestämiseksi.

Suomessa ulkoministeriön päivystys toimii vuorokauden ympäri jokaisena päivänä viikossa ja neuvoo tilanteissa, joissa henkilö on joutunut ongelmiin sairauden, tapaturman, onnettomuuden, rikoksen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi. Ulkoministeriön päivystyskeskustoiminnasta on tehty Hätäkeskuslaitoksen kanssa yhteistyösopimus, jonka nojalla Hätäkeskuslaitos huolehtii päivystystoiminnan järjestämisestä. Apua saa ilmaiseksi puhelimitse, sähköpostitse ja Facebookissa toimivan nettikonsulisivun kautta. Kriisitilanteessa ulkoministeriö voi ottaa yhteyttä matkustusilmoituksen tehneisiin henkilöihin, minkä johdosta matkustusilmoitusjärjestelmä on keskeinen ja tehokas keino uhrien tavoittamiseksi ja avun ja tuen tarjoamiseksi.

Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys valtakunnallisena psykososiaalisen tuen toimijana voi auttaa akuutisti ja jälkihoidon saamisessa uhreja, jotka asuvat Suomessa mutta jotka ovat joutuneet terrorismin uhriksi toisessa jäsenvaltiossa. Apu organisoidaan viranomaisyhteistyönä ulkoministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja asuinpaikkakunnan välillä.

Rikosuhripäivystyksen tukipalvelut ovat sekä Suomessa että ulkomailla rikoksen uhreiksi joutuneiden käytettävissä. Suomeen palaava henkilö voi saada Rikosuhripäivystyksen palveluita, vaikka terrorismirikos olisi tapahtunut toisessa maassa. Rikosuhripäivystys on toimittanut tietoa palveluistaan Suomen ulkomaan edustustoille ulkoministeriön välityksellä.

1.3 Havaittuja kehityskohteita Suomessa ja muualla

Turun terrori-isku

Turun vuoden 2017 terrori-iskua koskeneessa onnettomuustutkintaselostuksessa on tuotu esiin muun ohella tiedonsaantiin ja tiedottamiseen liittyvä kehittämiskohde sekä suositus.⁸

Selostuksen mukaan psykososiaaliseen tukeen tarvittavien tietojen saamisessa oli ongelmia. Kuolleiden uhrien omaisten tiedot olivat poliisilla, joka kieltäytyi antamasta niitä psykososiaalisen tuen tarjoamiseksi. Epäselvää oli, voiko poliisi käyttää väestötietojärjestelmää tähän tarkoitukseen ja voiko poliisilta saadun yhteystiedon perusteella ottaa yhteyttä kriisituen antamiseksi. Poliisi päätyi siihen, että uhrien omaisille annettiin kriisituen tarjoajien yhteystiedot. Poliisin omaisyhteyshenkilöltä saatiin lista, josta oli apua. Apua tarvitsevien uhrien omaisten tiedot saatiin kuitenkin vasta tapahtumaa seuranneina kahtena päivänä. Tietojen viivästyminen oli ongelmallista, koska kriisityö tulisi aloittaa mahdollisimman nopeasti. Sairaalahoidossa olleiden uhrien omaisten tietoja ei saatu sairaalasta puhelimitse, joten kriisityöntekijät kävivät hakemassa tietoja teho-osastolta. Uhreja koskevien tietojen vaihtamatta jättäminen johti myös väärinkäsitykseen uhrien määrästä tiedotettaessa.

Tutkintaselostus sisälsi psykososiaaliseen tukeen liittyvää tiedonvaihtoa koskevan suosituksen, jolla pyritään estämään jatkossa edellä mainitut haasteet uhrien omaisten henkilötietojen vaihdossa.⁹ Lisäksi selostuksessa todettiin, että toimintatavoissa on otettava huomioon asiaankuuluvien viranomaisten välinen koordinaatio, jotta uh-

⁸ Tutkintaselostus sisältää asianomaisille viranomaisille ja muille toimijoille osoitetut turvallisuussuositukset, jotka ovat tarpeen yleisen turvallisuuden lisäämiseksi, uusien tapausten ehkäisemiseksi, vahinkojen torjumiseksi sekä pelastus- ja muiden viranomaisten toiminnan tehostamiseksi. Kaikkiaan suosituksia annettiin yhdeksän.

⁹ Tutkintaselostus 7/2018, s. 79.

rien ja heidän perheenjäsentensä tarpeisiin voidaan vastata kattavasti heti terrori-iskun tapahduttua ja niin kauan kuin se on tarpeen. Selostuksessa nostettiin esiin terrorismidirektiivi, jota ei vielä iskun sattuessa ollut kansallisesti täytäntöön pantu. Direktiivin täytäntöönpanon katsottiin vaativan suunnittelua, koordinoitua, valmiussuunnitelmien päivittämistä, harjoittelua sekä kolmannen sektorin, kuten Rikosuhripäivystyksen, mukaan ottoa suunnitteluun ja viestintää toimintatavoista eri toimijoille.

Sosiaali- ja terveysministeriö on sittemmin julkaisemassaan psykososiaalisen tuen kehittämistä koskevassa loppuraportissa suositellut, että sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelmiin lisätään sosiaali- ja kriisipäivystyksen keskeinen rooli psykososiaalisen tuen ensivasteen operatiivisena toimijana sekä kriisiviestintäsuunnitelma psykososiaalisen tuen osalta. Raportin mukaan viranomaisyhteistyössä sovitaan ja valmiussuunnitelmiin kirjataan sosiaalihuoltolain 29 a § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 20 §:n toteutuminen psykososiaalisen tuen osalta, jotta sosiaalipäivystyksellä on tieto tilanteesta altistuneista henkilöistä.¹⁰

Yksi tutkintaselostuksen johtopäätöksistä ja suosituksista liittyi moniviranomaistilanteen johtamiseen. Turun tapauksessa viranomaisten yhteistä tiedottamista tai yhteistä tiedotustilaisuutta ei koordinoitu. Tietoa uhreista ei vaihdettu, mikä johti väärinkäsityksiin uhrien määrästä tiedotettaessa. Psykososiaalinen tuki jäi ulkopuoliseksi, eikä saanut sujuvasti tarvitsemiaan tietoja uhreista ja heidän läheisistään. Yhteistä johtopaikkaa ei kutsuttu koolle tilannepaikalla eikä toisaalla. Moniviranomaispuheryhmiä ei käytetty. Olennaista häirtää ei kuvatuista ongelmista selostuksen mukaan aiheutunut, mutta monimutkaisemmasta tilanteesta selviämiseksi tarvitaan kehittämistoimia. Selostuksessa tuotiin esiin, että moniviranomaistilanteen johtamistavoista ja -periaatteista on eri viranomaisilla erilaisia käsityksiä. Eri viranomaiset eivät välttämättä riittävästi tunne toistensa tarpeita, toimintatapaa ja käytössä olevia voimavaroja. Parempi yhteistoiminta antaisi lisää mahdollisuuksia selviytyä toteutunutta suuremmastakin tilanteesta sujuvasti. Selostuksessa suositeltiin moniviranomaistilanteiden johtamis- ja viestintätapojen yhdenmukaistamista.¹¹

Kansainväliset kokemukset

Työryhmän jäsenillä on tietoa eri maiden käytänteistä ja kokemuksista, joista on kuultu kansainvälisissä yhteyksissä, kuten konferensseissa. Näissä on usein painotettu keskitetyn tiedonsaannin merkitystä. Terrori-iskutilanteet ovat kaoottisia, jolloin on tärkeää pyrkiä varmistamaan mahdollisimman tehokas tiedonsaanti uhreille ja hei-

¹⁰ STM:n raportteja ja muistioita 2019:46, s. 39.

¹¹ Tutkintaselostus 7/2018, s. 72 ja 77–78.

dän läheisilleen. Myös henkilökohtainen apu ja tuki tulisi olla saatavilla selkeästi yhdestä paikasta. Yksi haaste on se, miten saadaan tieto uhreista ja uhrien läheisistä välitettyä tukipalveluihin. Tähän liittyvät myös haasteet uhrien tunnistamisesta. Listat uhreista syntyvät usein liian myöhään. Norjassa 22.7.2011 tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen laaditussa raportissa nimettiin haasteina muun muassa uhrien rekisteröinti, potilaita koskevien luottamuksellisten tietojen vaihto viranomaisten välillä, uhrien läheisten vaikeudet saada tietoja läheisistään sekä median viestintä ennen viranomaisia.¹² Joissain maissa uhrien rekisteröimistä helpottamaan on luotu järjestelmiä, joiden avulla uhri voi itse ilmoittaa olleensa uhrina iskussa. Ilmoitusten perusteella viranomaiset voivat ottaa suoraan yhteyttä uhriin.

Työryhmä kuuli työssään EU:n terrorismin uhrien osaamiskeskuksen (EU Center of Expertise for Victims of Terrorism) aikaisemman operatiivisen johtajan Victor Jammersin esityksen terrorismin uhrin avun tarpeista ja terrori-iskun tilanteissa huomioon otettavista seikoista. Jammersin mukaan terrorismin uhrille tarkoitetun tietomateriaalin suunnitteleminen etukäteen on tärkeää. Annetun tiedon tulisi iskun tapahtuessa olla tarkkaa. Terrorismin uhrien kannalta tärkeää on, että he eivät joudu soittamaan useaan eri paikkaan tai jonottamaan pitkään palveluissa. Hyväksi havaittu käytäntö on esimerkiksi takaisinsoittopalvelu. Myös keskipitkän ja pitkän aikavälin tuki ja palvelut tulisivat olla helposti saatavilla. Toissijaista uhriksi joutumisen kokemuksesta tulee välttää, eli menettelyistä ei pidä aiheutua uhrille lisäkärsimystä. Jammersin mukaan terrorismin uhreilla on tarve tietoon saatavilla olevasta tuesta, korvauksista ja oikeudellisista menettelyistä. Tarve tiedolle ja palveluille alkaa hyvin nopeasti iskun jälkeen – jopa heti seuraavana päivänä. Viikkojen ja kuukausien kuluessa uhrien omatoiminen yhteydenpito palveluihin vähenee ja tukipalveluita tarjoavat organisaatiot pienentävät resurssejaan. Samalla palveluiden tulisi uhrin näkökulmasta olla helposti saatavilla.

Työryhmässä esiin nousseet muut kehityskohteet

Työryhmän työssä on tullut esiin myös sellaisia kehittämiskohteita, joihin ei työryhmän tehtävien määrittelemässä rajoissa ole ollut mahdollista paneutua tarkemmin mutta jotka kuitenkin nähdään tarpeelliseksi nostaa esiin.

Esiin nousseet kehityskohteet kriisitilanteissa liittyvät uhreille tiedottamisen ja tiedonsaannin kokonaisuuteen. Yleisesti näissä tilanteissa nähdään tarve keskitetyn tiedonsaannin tehostamiselle. Aikaisempien kokemusten perusteella näyttää siltä, että häiriötilanteessa viestinnästä ja tiedottamisesta vastaavan tahon määrittäminen on toisi-

¹² Norges offentlige utredninger 2012:14, s. 190–199 ja 238.

naan ollut moniviranomaistilanteessa haastavaa. Keskitetyn ja ennalta määritellyn tiedonsaantikanavan puuttuminen saattaa johtaa tiedottamisen hajanaisuuteen sekä tietojen ristiriitaisuuteen.

Häiriötilanteessa tiedonsaantiin liittyvänä haasteena on lisäksi nähty sen tunnistaminen, ketkä kaikki ovat uhreja ja miten heidät tavoitetaan sekä miten heidän tietonsa saadaan välitettyä tukipalveluiden tietoon. Esimerkiksi pätevän suostumuksen saaminen henkilön yhteystietojen luovuttamiseksi tukipalveluiden tarjoajalle voi olla haastavaa. Lisäksi esimerkiksi kriisitilanteessa järjestetyissä viranomaisten tiedotustilaisuuksissa ei kaikissa tapauksissa ole huomioitu uhreille tiedottamista, mikä voi vaikeuttaa uhrien tavoittamista ja tiedonsaantia. Uhrinäkökulman varmistaminen jatkossa näissä tilanteissa on tärkeää.

2 Terrorismin uhreille tarjottava tietomateriaali

2.1 Uhreille kohdennettu nykyinen tietomateriaali

Erilaista uhreille suunnattua tietomateriaalia on olemassa paljonkin, mutta sitä ei ole kohdennettu terrorismin uhrien erityistarpeisiin.

Viranomaiset ja järjestöt tarjoavat uhreille apua, tukea ja neuvontaa useiden kanavien kautta. Erilaisten oppaiden ja esitteiden lisäksi tietoa ja tukea on saatavilla eri toimijoiden puhelinpalveluista ja verkkosivuilta. Rikoksen uhreille suunnattua viranomaisten ja järjestöjen tietomateriaalia ja verkkosivuja on koottu rikoksen uhrien tiedonsaannin kehittämistä aikaisemmin pohtineen työryhmän ehdotukseen.¹³ Tähän on poimittu ehdotuksesta tämän työryhmän työn kannalta keskeisimmät ja lisäksi muuta olemassa olevaa uhrille suunnattua tietomateriaalia.

Oikeusministeriö ylläpitää oikeus.fi-portaalissa useita rikoksen uhrin kannalta tärkeitä materiaaleja. Osa on suunnattu suoraan rikoksen uhrille, kuten Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista ja Jos joudut rikoksen uhriksi -esitteet:

- **Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista.** Oikeusministeriö julkaisi maaliskuussa 2016 esitteen rikosten uhrien tiedonsaantioikeuden edistämiseksi. Siihen on koottu asioita, joista uhrilla on oikeus saada viranomaiselta tietoa. Esitteessä kerrotaan lyhyesti mm. uhrien tukipalveluista, oikeudellisesta avusta, mahdollisuudesta saada suojelua, korvausten hakemisesta, oikeudesta tulkkaukseen ja asiakirjojen käännoksiin sekä rikosasioiden sovittelusta. Esitteen lopussa on yhteystietoja ja linkkejä lisätietoihin. Tulostettavissa oleva esite on tarkoitettu uhreille jaettavaksi ja tiedottamisen tueksi etenkin poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten toiminnassa. Esitettä voivat käyttää myös oikeusviranomaiset, uhrien tukipalvelut ja muut uhreja kohtaavat tahot. Uhrille annettavat tiedot voivat vaihdella uhrin tarpeiden, henkilökohtaisten olosuhteiden ja rikoksen luonteen mukaan.

¹³ OM:n mietintöjä ja lausuntoja 23/2016, s. 43–45.

- **Jos joudut rikoksen uhriksi.** Esite on tarkoitettu käytännön oppaaksi rikoksen uhrille. Esitteessä kerrotaan, miten tulee menetellä, jos on joutunut rikoksen uhriksi. Esitteessä käydään läpi rikosasian käsittelyn eri vaiheet rikosilmoituksen tekemisestä tuomion antamiseen. Esitteessä kerrotaan lisäksi, mitä apua ja tukea on saatavilla, miten uhria voidaan suojella, miten vahingonkorvauksia vaaditaan ja miten korvauksia voi hakea maksettavaksi.

Osa esitteistä tarjoaa laajemmin tietoa joistakin osa-alueista, kuten Rikosjutun käsittely kärjäoikeudessa -esite ja Oikeusapu-esite. Seksuaali- tai väkivaltarikoksen uhriksi joutuneen lapsen vanhemmille on oma oppaansa (Lapsi rikoksen uhrina). Verkkomateriaalia löytyy useilla kielillä. Oikeus.fi-portaali sisältää kattavasti tietoa tuomioistuimista, syyttäjistä, oikeusavusta ja ulosotosta. Lisäksi portaalin kautta voi löytää tuomioistuinten yhteystietoja, neuvoja asiointiin sekä erilaisia lomakkeita, kuten pyyntö lähestymiskiellon määräämiseksi ja oikeusapuhakemus.

[Poliisin verkkosivut](#) sisältävät tietoa esimerkiksi rikosilmoituksesta, esitutkinnasta, sovitteesta ja rikosvahinkojen korvaamisesta. Lisäksi sivuilla on erillinen osio rikoksen uhrille, joka sisältää tietoa Rikosuhripäivystyksestä ja laajan listauksen erilaisista apua tarjoavista tahoista.

[Valtiokonttorin verkkosivuilla](#) tarjotaan tietoa rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista ja korvausten hakemisesta. Sivustolta löytyy korvaushakemuslomake ohjeineen, ohjevideo ja esite.

Järjestöjen tukipalvelut toimivat aktiivisesti verkossa ja uhrille suunnattua materiaalia on saatavilla kaikkien keskeisten tukipalvelutahojen toimesta. Järjestöjen sivut ovat uhrin näkökulmasta erittäin informatiivisia, koska niiden sisältö on suunniteltu nimenomaan uhrin tarpeista käsin. Tieto on nopeasti löydettävissä ja se on helposti ymmärrettävässä muodossa. Uhrien yleisistä tukipalveluista vastaavan [Rikosuhripäivystyksen verkkosivut](#) tarjoavat laajasti tietoa, oppaita ja esitteitä, jotka huomioivat monenlaisien uhrien tarpeet. Näitä ovat esimerkiksi Rikoksen uhri rikosprosessissa, Rikosprosessiopas nuorille, Oikeusopas väkivaltarikoksen uhrille, Asianomistajana tai todistajana oikeudessa, Ulkomaalaistaustaisen rikoksen uhrin kohtaaminen sekä ohjeita rikosilmoituksen tekemiseen, vahingonkorvauksista rikosasioissa, lähestymiskiellon hakemiseen ja erilaisia vaihtoehtoja oikeusavustajan kulujen kattamisesta. Lisää ohjeita ja oppaita löytyy Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilta.

Rikosuhripäivystys on vuonna 2017 julkaissut oppaan henkirikoksen uhrien läheisille ja heidän kanssaan asioiville ammattilaisille ("[Kun henkirikos koskettaa – käsikirja henkirikosten uhrien läheisten kohtaamiseen](#)"), jossa annetaan henkirikoksen uhrina

läheisensä menettäneille henkilöille laajasti tietoa muun muassa henkirikoksen vaikutuksista, kuolemaan liittyvistä käytännön asioista, rikosprosessiin liittyvistä asioista ja henkirikoksen uhrin läheiselle tarjolla olevista palveluista ja tuesta.

[Suomen Punaisen Ristin verkkosivuilla](#) annetaan tietoa SPR:n antamasta avusta äkillisissä onnettomuustilanteissa, kerrotaan reaktioista järkyttävissä tilanteissa ja Rikosuhripäivystyksen avusta rikoksen uhreille ja todistajille. Suomen Punaisella Ristillä on lisäksi seuraavat esitteet kriisitilanteita varten:

- Olet kokenut jotain järkyttävää -esite. 20 eri kielellä julkaistussa henkisen tuen ohjeessa kuvataan, millaisia reaktioita järkyttävän kokemuksen jälkeen voi ilmetä, annetaan itseapuhjeita ja mainitaan auttavia tahoja. Esitteen lopussa on lista valtakunnallisista auttavista puhelimesta.
- Henkisen ensiavun opas hädänalaisen ihmisen kohtaamiseen.

MIELI Suomen Mielenterveys ry:llä on useita esitteitä, joissa kerrotaan muun muassa kriisistä, surusta ja muusta mielenterveyteen liittyvästä. Lisätietoa ja esitteet löytyvät [järjestön verkkosivuilta](#).

Myös paikallisilla sosiaali- ja kriisipäivystyksillä on erilaisia esitteitä. Esimerkiksi Uudenmaan alueen sosiaali- ja kriisipäivystyksillä on käytössään seuraavia esitteitä:

- Äkillisen kriisin kohdanneelle -esite. Esite on julkaistu myös englanniksi.
- Kriisityö – psykososiaalinen tuki kriisitilanteissa -esite.
- Apua äkillisiin traumaattisiin tilanteisiin -esite.
- Selviytymiskeinoja äkillisen kriisin kohdanneelle -esite
- Kun lapsi tarvitsee tukea -esite.
- Lapsen tukeminen kriisissä -esite.

Hätäkeskuslaitos ylläpitää 112 Suomi -mobiilisovellusta, johon on muun muassa koottu apua tarjoavia puhelinnumeroita. Sovelluksen avulla voidaan myös lähettää kohdennettuja viranomaistiedotteita ja vaaratiedotteita. [Hätäkeskuslaitoksen verkkosivuilla](#) on lisäksi tietoa ja ohjeita erilaisista erityis- ja hätätilanteista niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri ylläpitää yhteistyössä eri järjestöjen kanssa [mielenterveystalo.fi](#) -verkkosivustoa. Verkkosivustolla voi esimerkiksi osallistua SELMA – selviytymismatka kriisistä eteenpäin -oma-apuohjelmaan. TOIVO – kriisistä selviytymisen oma-apuohjelma on sen sijaan tarkoitettu nuorille.

[Ulkoministeriön verkkosivuilla](#) tarjotaan tietoa ulkomailla tapahtuvien erityistilanteiden varalle. Tietoa tarjotaan muun muassa rikoksen uhriksi ulkomailla joutuneelle. Sivuilta

löytyvät myös edustustojen yhteystiedot. Ulkoministeriön päivystys palvelee vuorokauden ympäri jokaisena päivänä vuodessa.

2.2 Lähtökohdat tietomateriaalin sisällölliseen suunnitteluun

Työryhmän tehtävänä on suunnitella sisältö tietomateriaaliin, jolla annetaan terrorismin uhreille ja heidän perheenjäsenilleen kootusti tietoa uhrin oikeuksista, tarjolla olevasta avusta ja tuesta sekä saatavilla olevista korvausjärjestelmistä mukaan lukien tahot, joiden puoleen uhri voi kääntyä neuvoja ja apua saadakseen. Toimeksiannossa mainitun rajauksen ohella tietomateriaalin suunnittelussa on otettu huomioon työryhmän tiedossa olevat käytännön kokemuksiin pohjautuvat näkökulmat terrori-iskujen kaltaisten tilanteiden uhrien tarpeista, työryhmän kuulemien asiantuntijoiden näkemykset sekä lainsäädännön asettamat edellytykset uhrin oikeuksille, avulle, tuelle ja korvauksille. Ehdotuksen rakenteessa on lisäksi otettu huomioon muiden Euroopan maiden vastaavista tietomateriaaleista saadut esimerkit, joita on kuvattu luvussa 3.1.

Uhrin tarpeet

Terrorismin uhrien tukemisessa ja tiedon tarpeissa voidaan erottaa eri vaiheita; kysymys on prosessista. Usein vaiheet jaetaan kolmeen eri kategoriaan: akuuttivaiheeseen sekä lyhyen aikavälin (*mid-term*) ja pitkän aikavälin vaiheisiin (*long-term*). Akuuttivaiheen tukeen sisältyvät esimerkiksi ensihoito, akuutti kriisituki ja uhrien tunnistaminen sekä jälkityön suunnittelu. Lyhyen aikavälin jälkitukeen sisältyvät esimerkiksi oikeudenkäynnit ja niihin valmistautuminen, kriisityön jatkuminen sekä vammojen kuntoutuksen alkaminen. Pitkän aikavälin tukeen sisältyvät esimerkiksi kriisi- ja traumaterapia sekä rikosvahinko- ja vakuutuskorvausten maksaminen. Vaiheita voidaan havainnollistaa ja niiden sisältöä tarkentaa seuraavalla aikajanalla:

Akuutti vaihe

- Ensihoito ja akuutti lääketieteellinen hoito
- Uhrien tunnistaminen
- Akuutti kriisityö ja akuutti sosiaalityö
- Psykososiaalisen tuen luokittelu > altistuneiden kartoittaminen ja avun tarjoaminen ja organisointi
 - Henkinen ensiapu
 - Puhelinapu (kunta, järjestöt)
 - Verkkoauttaminen (järjestöt)
 - Psykoedukaatio
 - Infotilaisuudet
 - Kriisi-istunnot/purkutilaisuudet
 - Ohjeistusten laatiminen
 - Tiedottaminen/media
 - Etsivä- ja seulova työ > jatkotukeen ohjaus
 - Suruhartaudet (uskonnolliset yhteisöt)
- Jälkituen suunnitelman laatiminen
- Rikosuhripalveluiden tuki saatavilla
- Esitutkinta alkaa
 - Poliisin tiedonanto- ja muut velvollisuudet
 - Suojelutoimenpiteiden arviointi
- Avustajan ja tukihenkilön hankkiminen
- Konsulipalvelut ja mahdollinen kotiuttaminen rajat ylittävissä tilanteissa
- Terrorismin uhrien EU-yhteyspisteet auttavat rajat ylittävissä tilanteissa

Lyhyt aikaväli (mid-term)

- Vammojen hoito/kuntoutus alkaa
- Menehtyneiden hautaaminen (uskonnolliset yhteisöt)
- Viivästyneiden traumaoireiden tunnistus/PTSD seulonta
- Akuutti kriisityö ja sosiaalityö jatkuvat
- Jälkituen suunnitelma tarkentuu
- Rikosuhripalveluiden tuki saatavilla
- Korvaus- ja rangaistusvaatimusten esittäminen
- Mahdolliset oikeudenkäynnit ja niihin valmistautuminen
- Vakuutuskorvausten hakeminen
- Terrorismin uhrien EU-yhteyspisteet auttavat rajat ylittävissä tilanteissa

Pitkä aikaväli (long-term)

- Vammojen hoito/kuntoutus jatkuu
- Vertaistuki-/sururyhmät
- Kriisi- ja traumaterapiat
- Rikosuhripalveluiden tuki saatavilla
- Rikosvahinko-/vahingonkorvausten maksaminen
- Vakuutuskorvausten maksaminen
- Terrorismin uhrien EU- yhteyspisteet auttavat rajat ylittävissä tilanteissa

Kaikki aikajanan sisältämät kohdat eivät näydy tietomateriaalin kannalta itsenäisinä, vaan niistä muodostuu kokonaisuus. Kaavio kuvastaa prosessia, jossa psykososiaalisen tuen ja rikosprosessin aikajänteet poikkeavat toisistaan.

Lainsäädäntö ja kansallinen palvelujärjestelmä

Työryhmän hahmotteleman tietomateriaalin sisältöön ja rakenteeseen ovat vaikuttaneet terrorismin uhrin oikeuksia ja asemaa määrittävä lainsäädäntö. Terrorismin uhrin oikeuksien vähimmäisisältö määräytyy EU-jäsenmaissa pitkälti terrorismidirektiivin (2017/541/EU) sekä rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista annetun direktiivin (2012/29/EU, jäljempänä uhridirektiivi) sisällön mukaisesti. Nämä direktiivit muodostavat terrorismin uhrin oikeuksien vähimmäistason kokonaisuuden. Terrorismidirektiivin johdannon kohdassa 27 on todettu, että jäsenvaltioiden olisi hyväksyttävä suojelu-, tuki- ja avustustoimenpiteitä, joilla vastataan terrorismin uhrien erityistarpeisiin uhridirektiivin mukaisesti ja kuten terrorismidirektiivissä tarkemmin määritellään. Terrorismidirektiivin sisältämät tarkemmat säännökset uhrien tukemisesta, auttamisesta, suojelemisesta ja rajat ylittävistä tilanteista sisältyvät 24–26 artikloihin. Tässäkin yhteydessä viitataan uhridirektiiviin, jossa jo nostettiin terrorismin uhrin esiin yhtenä erityisryhmänä.¹⁴

Uhridirektiivissä on säädetty rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista EU:ssa. Direktiivi sisältää säännöksiä liittyen muun muassa tietojen ja tuen antamiseen uhrille, uhrin osallistamiseen rikosoikeudellisiin menettelyihin, uhrin suojeluun ja erityissuojelua vaativan uhrin tunnistamiseen. Kysymys on vähimmäissäännöistä, ja jäsenvaltiot voivat laajentaa niissä vahvistettuja oikeuksia korkeamman suojelutason tarjoamiseksi. Uhridirektiivi pantiin kansallisesti täytäntöön vuonna 2016 voimaan tulleilla lainmuutoksilla, joista monet koskivat esitutkintalakia (805/2011). Uhridirektiivissä keskeistä on lisäksi uhreille viestiminen: direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että rikoksen uhrin saavat asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua ja että he voivat osallistua rikosoikeudellisiin menettelyihin.¹⁵

Terrorismidirektiivistä voidaan uhridirektiiviä pidemmälle vietyinä vaatimuksina nostaa esiin tukipalveluiden välittömyys terrori-iskun sattuessa, nopeus ja saatavuuden riittävän pitkä kesto. Myös tukipalveluiden sisältöedellytystä on määritelty tarkemmin terrorismin uhrien erityistarpeisiin, mikä heijastui vastaavasti maksuttomuusvaatimuksen laajentamiseen.¹⁶ Lisäksi edellytetään, että uhrien tukipalveluiden aktivoimiseksi tulee

¹⁴ Uhridirektiivin johdannon kohdat 2, 16 ja 57 sekä 22 artikla.

¹⁵ OM:n mietintöjä ja lausuntoja 23/2016, s. 30.

¹⁶ Terrorismidirektiivin tuen maksuttomuutta koskeva edellytys on huomioitu 1.7.2021 voimaan tulevassa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muutoksessa (HE 129/2020 vp, s. 94).

varmistaa kansalliset mekanismit tai toimintatavat kansallisten pelastuspalveluinfrastruktuurien puitteissa. Myös oikeudellisen avun ja suojelutoimenpiteiden, joista säädetään uhridirektiivissä, saatavuutta painotetaan sekä niiden edellytyksiä tarkennetaan. Rajat ylittävissä tilanteissa on varmistettava ulkomaalaisten uhrien riittävä tiedonsaanti sekä mahdollisuus tukipalveluihin.

Suomen lainsäädännössä ei ole säädetty terrorismin uhrille tai hänen läheiselleen muista rikoksen uhreista itsenäisiä oikeuksia. Terrorismidirektiivin uhriartikloiden (24–26 artiklat) johdosta ei pidetty tarpeellisenä muuttaa lainsäädäntöä, kun direktiivi implementoitiin kansallisesti vuonna 2018. Niihin tiedottamista koskeviin käytännön kehittämistarpeisiin, joita täytäntöönpanoa valmisteltaessa ilmeni, vastattaisiin muun muassa tämän työryhmän ehdottamalla tietomateriaalilla.

Terrorismidirektiivin täytäntöönpanon valmistelun yhteydessä käytiin uhriartikloiden kohdalla perusteellisesti läpi direktiivin suhdetta kansalliseen lainsäädäntöön ja rakenteisiin.¹⁷ Tässä yhteydessä on hahmottunut terrorismin uhrien kannalta keskeinen kansallinen lainsäädäntö sekä palvelujärjestelmän rakenne ja toimintaperiaatteet. Tämä palvelujärjestelmä, kansallinen uhreja koskeva lainsäädäntö sekä uhrien tarpeet ovat olleet perustana työryhmän valmisteleman tietomateriaalin sisällölle. Siten työryhmän ehdotukseen tietomateriaalin sisällöksi ovat hahmottuneet seuraavat teemat: terveydenhuollon palvelut ja psykososiaalinen tuki, mahdollisuus rikosuhripalveluihin, rikosprosessin kulku ja uhrin sekä hänen läheisensä oikeudet rikosprosessissa, mukaan lukien suojelutoimenpiteet sekä oikeus korvauksiin. Lisäksi materiaalissa on toimeksiannon mukaisesti huomioitu tilanteet, joissa isku on tapahtunut ulkomailla tai ulkomaalainen henkilö on joutunut iskun uhriksi Suomessa. Tarkoituksena on antaa uhrille tietoa mainituista teemoista sekä ohjata uhri eteenpäin palveluiden pariin. Siten materiaaliin on koottu tärkeimmät apua ja tukea sekä neuvontaa tarjoavien tahojen yhteystiedot. Lisäksi materiaaliin varataan mahdollisuus päivittää tarpeellisia tietoja terrori-iskun tai vastaavan tilanteen (esim. kouluampuminen) tapahtuessa.

2.3 Tietomateriaalin sisältö

Terrorismin uhreille kerrotaan ensinnäkin mahdollisuudesta saada **terveydenhuollon palveluita**. Kiireellinen lääketieteellinen hoito annetaan julkisissa terveystalouksissa kaikille asuinpaikasta riippumatta (terveydenhuoltolain 50 §) ja jatkohoito järjestetään terveystalouksien mukaisesti. Terveystalouksien 24 §:n mukaan sairaanhoito toteutetaan potilaan tarpeen mukaisesti ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Ensi-

¹⁷ HE 30/2018 vp, s. 82–97.

hoito ohjaa tarpeen mukaan potilaan, hänen läheisensä ja muut tapahtumaan osalliset psykososiaalisen tuen piiriin. Hoidon ja kuntoutuksen toteutukselle on tarvittaessa laadittava hoito- ja palvelusuunnitelma siten kuin potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 4 a §:ssä säädetään.

Toiseksi apua ja tukea tarjotaan **psykososiaalisen tuen muodossa**. Psykososiaalisella tuella tarkoitetaan kiireellistä sosiaalityötä ja akuuttia kriisityötä. Akuutti kriisityö tarkoittaa välittömästi tarjottavaa läsnä olevaa tukea sekä kriisityötä, joka pitää sisällään mm. kriisitapaamisia yksittäisille henkilöille, perheille tai soveltuville ryhmille. Kiireellisellä sosiaalityöllä tarkoitetaan palvelutarpeen arviointiin perustuvia henkilöille, perheille ja ryhmille annettavia tukitoimia, kuten käytännön tuen järjestämistä kotiin, hätmajoituksen järjestämistä sekä jatkotuen piiriin ohjaamista.¹⁸ Tukea tarjotaan heti ja sen kesto varmistetaan niin pitkäksi aikaa kuin tarpeellista. Jos terrori-isku tapahtuu, materiaaliin voidaan päivittää tarkempaa tietoa psykososiaalisen tuen tarjoajista.

Psykososiaalisen tuen yhteydessä annetaan lisäksi uhrille **neuvoja ja ohjeita** kriisin käsittelyyn sekä sosiaalisen median ja tiedotusvälineiden kohtaamiseen.

Edelleen uhrien tukeminen ja auttaminen toteutuvat **yleisten rikosuhripalveluiden kautta**. Oikeusministeriö on antanut Rikosuhripäivystyksen toimintaan julkisen palveluvelvoitteen¹⁹ uhridirektiivin mukaisten yleisten, kaikille rikoksen uhreille tarkoitettujen tukipalveluiden tuottamisesta. Kaikki Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat luottamuksellisia ja maksuttomia, ja tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita. Myös perheenjäsenillä tulee olla mahdollisuus käyttää uhrien tukipalveluita tarpeidensa sekä uhriin kohdistuneen rikoksen johdosta aiheutuneen vahingon suuruuden mukaisesti. Tukipalveluista uhri saa oikeuksiensa käyttämisen kannalta olennaisia tietoja, neuvontaa ja tukea liittyen esimerkiksi rikoksesta aiheutuneen vahingon korvaamiseen, uhrin asemaan rikosoikeudellisissa menettelyissä ja oikeudenkäyntiin valmistautumisessa. Yleisistä tukipalveluista saa myös neuvontaa rikoksesta johtuviin taloudellisiin ja käytännön kysymyksiin sekä tietoa olemassa olevista erityistukipalveluista tai välittömän ohjaamisen tällaiseen palveluun.

Rikosuhripäivystyksellä ei ole toistaiseksi terrorismin uhreille kehitettyjä erityisiä palvelumalleja eikä hälytysjärjestelmää, joka takaisi laajennetun avun hyvin lyhyen ajan sisällä. Rikosuhripäivystyksen on mahdollista iskun tapahtuessa laajentaa puhelin- ja chat-palveluitaan ja tiedottaa verkkosivullaan terrorismin uhreille heidän tarvitsemistaan erityistiedoista kohtuullisen ajan kuluessa tapahtuman jälkeen, viimeistään seu-

¹⁸ STM:n raportteja ja muistioita 2019:46, s. 19–20.

¹⁹ Oikeusministeriön päätös 19/26/2017 (21.12.2017).

raavana arkipäivänä. Rikosuhripäivystyksen valmiustoiminta nopean palvelun mahdollistamiseksi vaatii kehittämistä, ja tätä varten on kohdennettu rahoitusta oikeusministeriöltä vuodelle 2021 ja siitä eteenpäin. Henkilökunnalle ja vapaaehtoisille on järjestetty täydennyskoulutuksia koskien terrorismin uhrien erityistarpeita vuosina 2019 ja 2020, ja tätä työtä tullaan jatkamaan.

Uhrien tukemisen lisäksi tietomateriaalissa annetaan tietoa uhreille **rikosoikeudellisen menettelyn vaiheista ja uhrin sekä rikoksen johdosta kuolleen henkilön läheisten lain mukaisista oikeuksista menettelyssä.**

Kaikkia uhriksi joutuneita opastetaan tekemään rikosilmoitus poliisille. Uhrille kerrotaan asianomistajan asemasta menettelyssä. Asianomistajalla on oikeus vaatia rikoksesta syytetylle rangaistusta sekä syytetyltä korvausta. Asianomistajalle säädetyt oikeudet kuuluvat myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 17 §:n 1 momentin mukaisille rikoksen johdosta kuolleen läheisille.²⁰ Esitutkintalain 4 luvun 18 §:ssä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle hänen oikeuksistaan.

Uhrilla on prosessin aikana oikeus tukeen, ja esitutkintaviranomaisen tulee kertoa rikoksen uhrille ja uhrin läheisille käytettävissä olevista uhrien tukipalveluista. Jos uhri on erityisen suojelun tarpeessa tai rikoksen luonne tai asianomistajan olosuhteet edellyttävät, esitutkintaviranomaisen tulee tiedustella uhrilta suostumusta hänen yhteystietojensa välittämiseksi tukipalveluiden tarjoajalle (esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentti). Uhrilla voi tietyissä tilanteissa olla oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:n mukainen oikeus tuomioistuimen määräämään tukihenkilöön. Vaikka tukihenkilöä ei määrättäisikään kyseisen lainkohdan perusteella, on asianomistajalla mahdollisuus pyytää Rikosuhripäivystyksestä maksuton tukihenkilö rikosoikeudellisen menettelyn eri vaiheisiin.

Uhrilla on lisäksi oikeus käyttää asiassaan oikeudellista avustajaa. Avustajana saa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1a §:n nojalla uhrille tai rikoksen johdosta kuolleen uhrin läheiselle voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja, jonka palkkion valtio maksaa. Asianomistajalla voi vaihtoehtoisesti olla oikeus saada oikeusapua oikeusapulain (257/2002) nojalla. Myös mahdollisesta vakuutuksesta saattaa olla mahdollista saada kuluja korvatuksi. Joissain tilanteissa oikeudenkäyntikuluja voidaan korvata myös rikosvahinkolain (1204/2005) perusteella.

²⁰ HE 66/2015 vp, s. 14 ja LaVM 4/2014 vp, s. 5.

Edelleen tietoa annetaan erilaisista suojelutoimista, joilla uhria ja hänen läheisiään voidaan suojella toissijaiselta ja toistuvalla uhriksi joutumiselta, pelottelulta ja kostotoimilta. Esitutkintalain 11 luvun 9 §:ssä säädetään asianomistajan henkilökohtaisesta arvioinnista. Arvioinnin tarkoituksena on asianomistajan erityisen suojelun tarpeen tunnistaminen ja sen arvioiminen, mitä erityistoimenpiteitä tarvitaan asianomistajan suojelemiseksi lisäkärsimykseltä, kun asiaa käsitellään esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Erityisesti tietyt rikostyypit, kuten terrorismirikokset, voivat aiheuttaa erityisen suojelun tarpeen.²¹ Sisäministeriön julkaisemassa käsikirjassa suojelutarpeen arviointimenettelystä todetaan, että näissä tapauksissa erityistä suojelutarvetta olisi arvioitava erityisen huolellisesti ja ennakko-oletuksena tulisi olla se, että uhrin hyväksi toteutetaan erityisiä suojelutoimenpiteitä.²² Esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä toteutettavia suojelutoimia ovat muun muassa toimet uhrin kuulusteluun ja kuulemiseen liittyen. Uhrilla voi myös vakavissa rikosasioissa olla oikeus saada tietää vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta (esitutkintalain 4 luvun 19 §). Muita suojelutoimia ovat muun muassa lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskiellon määrääminen, lähestymiskiellon rikkomisen rangaistavuus ja erinäiset säännökset nimen ja henkilötunnuksen muuttamisesta sekä tietojen luovuttamisen estävästä turvakiellosta.²³

Uhrin oikeuksista keskeisiä ovat myös **oikeudet korvauksiin**. Uhrilla on oikeus rikosasian käsittelyn yhteydessä vaatia, että rikoksen tekijä korvaa aiheuttamansa vahingot. Uhrin ja rikoksen johdosta kuolleen henkilön läheisen oikeus korvaukseen rikoksen tekijältä määräytyy vahingonkorvauslain (412/1974) mukaan. Vahingoista sekä siitä, vaatiiko uhri tekijältä korvauksia, on ilmoitettava esitutkinnassa tai viimeistään asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Syyttäjä voi ajaa asianomistajan korvausvaatimusta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisesti.

Uhrilla voi myös olla oikeus valtion varoista maksettavaan korvaukseen, joka perustuu rikosvahinkolakiin. Valtion varoista maksettava korvaus on toissijainen (rikosvahinkolain 3 luvun 19 §). Siitä vähennetään, mitä hakija on saanut tai tulee saamaan jonkin muun lain tai vakuutuksen perusteella. Siitä vähennetään myös korvaus, jonka rikosentekijä on maksanut rikoksen uhrille. Korvausta maksetaan pääasiassa henkilövahingosta ja kärsimyksestä. Uhrin läheiselle voidaan tiettyjen edellytysten täytyessä suorittaa korvausta hänelle aiheutuneista kuluista ja ansionmenetyksestä. Myös hautauskulut voidaan korvata. Sen sijaan kuolemantapauksen aiheuttamasta henkisestä kärsimyksestä ei voida maksaa korvausta surmansa saaneen läheiselle. Korvauksen

²¹ HE 66/2015 vp, s. 46 ja SM:n julkaisu 14/2016, s. 33.

²² SM:n julkaisu 14/2016, s. 33.

²³ Mahdollisia suojelutoimenpiteitä on käsitelty tarkemmin uhridirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä, OM:n mietintöjä ja lausuntoja 30/2015, s. 37.

maksamisesta huolehtii Valtiokonttori. Uhrilla voi lisäksi olla oikeus saada korvauksia vakuutusyhtiöltä.

Rajat ylittäviin tilanteisiin sisältyy joitain erityispiirteitä uhrille tarjottavan tiedon kannalta. Ulkomailla tapahtuvassa terrori-iskussa ulkoministeriö on yhteydessä kyseiseen maahan matkustusilmoituksen tehneisiin henkilöihin. Varsinainen kriisin hoitaminen kuuluu kuitenkin kyseisen maan vastuulle. Ulkomailla terrorismin uhriksi joutuneita suomalaisia voidaan avustaa konsulipalvelulain 4 luvun konsulipalveluiden antamista kriisitilanteissa koskevien säännösten mukaisesti. Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat myös toisessa maassa terrorismirikoksen uhreiksi joutuneiden Suomessa asuvien henkilöiden käytettävissä. Tätä tarkoitusta varten Rikosuhripäivystys on toimittanut tietoa palveluistaan Suomen ulkomaan edustustoille ulkoministeriön välityksellä. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys voi auttaa akuutisti ja jälkihoidon saamisessa uhreja, jotka asuvat Suomessa mutta jotka ovat joutuneet terrorismin uhriksi toisessa jäsenvaltiossa. Suomeen palatessaan muussa maassa rikoksen uhriksi joutuneella suomalaisella tai maassa pysyvästi asuvalla on yhtäläinen oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Palveluiden tarve arvioidaan ja niitä tarjotaan Suomen lainsäädännön mukaisesti.

Jos terrori-isku on tapahtunut ulkomailla, uhrilla voi olla oikeus korvaukseen tapahtumamaan lainsäädännön perusteella. Näissä tilanteissa korvaushakemuksen voi toimittaa Valtiokonttorille, jos uhrilla on asuinpaikka Suomessa ja isku on tapahtunut toisessa EU-maassa. Tietyissä tilanteissa Suomessa asuvalla voi olla oikeus Valtiokonttorin maksamaan rikosvahinkokorvaukseen myös ulkomailla sattuneen terrori-iskun johdosta. Suomen lain nojalla voidaan maksaa korvausta henkilövahingosta ja kärsimyksestä silloin, kun uhrin oleskelu ulkomailla johtui työstä, opiskelusta tai muusta vastaavasta syystä tai korvauksen suorittamista on muutoin pidettävä perusteltuna (rikosvahinkolain 1 luvun 3 §).

Ulkomaalaisille Suomessa terrorismin uhriksi joutuneille henkilöille kerrotaan tietomateriaalissa mahdollisuudesta saada akuuttia hoitoa, apua ja tukea Suomessa. Kiireellinen sairaanhoito, mukaan lukien psykososiaalinen tuki, turvataan terveydenhuoltolain nojalla kaikille asuinpaikkakunnasta riippumatta (50 §). Jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on lisäksi oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu (sosiaalihuoltolain 12 §). Hoidosta perittävät kustannukset vaihtelevat uhrin asuinmaasta riippuen. Toisesta EU- tai ETA-maasta, Sveitsistä tai Australiasta tuleva uhri maksaa Suomessa saamastaan hoidosta saman asiakasmaksun kuin Suomessa vakituisesti asuvat. Psykososiaalinen tuki on kaikille EU-maista tuleville yleensä kokonaan maksutonta. EU-maiden ulkopuolelta tulevat henkilöt vastaavat itse hoidon kustannuksista.

Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Esitutkintaviranomaisella on esitutkintalakiin perustuva velvollisuus antaa uhrille tietoja keskeisistä rikosprosessiin liittyvistä asioista ja uhrin tukipalveluista tarvittaessa tulkkia käyttäen. Uhrilla on myös oikeus tiettyjen asiakirjojen käännöksiin. Yleensä rajat ylittävissä tilanteissa tarvitaan kansainvälistä oikeusapua. Kansainvälisen oikeusavun perusteella saattaa olla mahdollista esimerkiksi kuulla uhria hänen asuinmaassaan. Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat myös ulkomaalaisten uhrien käytettävissä ja sen kautta uhri voi myös saada lisää tietoa rikoksen uhrin tukipalveluista muissa Euroopan maissa. RIKU on eurooppalaisten rikoksen uhreja auttavien tahojen yhteistyöjärjestöjen Victim Support European (VSE) jäsenjärjestö Suomessa.

Jos uhri on ulkomaalainen ja joutunut terrorismin uhriksi Suomessa, on uhrilla oikeus korvaukseen tehdyn rikoksen johdosta. Suomessa terrori-iskulla aiheutetun vahingon korvaamista koskevan hakemuksen voi jättää uhrin asuinvaltion toimivaltaiseen viranomaiseen, jos uhrilla on asuinpaikka toisessa EU:n jäsenvaltiossa.

Terrorismin uhrin tiedonsaantia rajat ylittävissä tilanteissa tulee edistämään toimintansa hiljattain aloittanut terrorismin uhrien auttamiseksi perustettu EU:n yhteyspisteverkosto ja verkostoon kuuluvat jäsenmaiden yhteyspisteet. Yhteyspisteen tehtävänä on tiedon tarjoaminen saatavilla olevasta tuesta, avusta ja suojelusta sekä korvausjärjestelmistä, jotta tietojen tehokas vaihtaminen ja uhrin auttaminen helpottuisi.²⁴ Tietomateriaaliin tulee lisätä tieto Suomen yhteyspisteestä, kun yhteyspiste on nimetty.

2.4 Tietomateriaalin kohderyhmä

Työryhmän ehdottama tietomateriaali on työryhmän tehtävien mukaisesti suunnattu ensisijaisesti terrorismin uhreille ja heidän läheisilleen. Työryhmä on työssään arvioinut materiaalin kohderyhmää ja tässä yhteydessä on käynyt ilmi tarve laatia materiaali silmällä pitäen niitäkin tilanteita, jotka ovat piirteiltään terrori-iskua vastaavia, mutta joissa terrorismirikoksen edellytykset eivät täyty. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi kouluampumistapaukset. Tarve materiaalin laajemmasta hyödynnettävyydestä liittyy keskeisesti erilaisten tilanteiden määrittämisen haastavuuteen: tilannetta ei välttämättä voi heti määritellä terrori-iskuksi. Edelleen materiaalin hyödyntäminen myös muunlaisissa vakavaa väkivaltaa sisältävissä tilanteissa on nähty järkeväksi, sillä esimerkiksi kouluampumistilanteisiin liittyy uhrien osalta hyvin paljon samanlaisia tiedon tarpeita.

²⁴ EU:n oikeus- ja sisäasioiden neuvoston päätelmät 9719/2018, 5.6.2018.

Toisaalta materiaalissa on ollut välttämätöntä huomioida tietyt rajaukset. Sen vuoksi materiaali on tuotettu selkeästi rikoksesta johtuviin tilanteisiin, jolloin esimerkiksi onnettomuuksien uhrin eivät sisälly materiaalin kohderyhmään. Samoin materiaalissa on katsottu tarkoituksenmukaiseksi huomioida ainoastaan terrori-iskun kaltaiset äkilliset, laajamittaiset ja väkivaltaa sisältävät tapahtumat.

Terrorismidirektiivin johdanto-osan kohdassa 27 on määritelty terrorismin uhri ja perheenjäsen. Terrorismin uhri on uhridirektiivin 2 artiklassa määritelty luonnollinen henkilö, jolle on aiheutunut terrorismirikoksesta välitön vahinko, kuten fyysinen, henkinen tai emotionaalinen haitta taikka taloudellinen menetys, tai sellaisen henkilön, jonka kuolema on välitön seuraus terrorismirikoksesta, perheenjäsen, jolle on aiheutunut vahinkoa kyseisen henkilön kuolemasta. Perheenjäseniä ovat uhrin puoliso, uhrin kanssa sitoutuneessa intiimissä suhteessa vakituisesti ja jatkuvasti yhteistaloudessa elävä henkilö, sukulaiset suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa, sisarukset ja huollettavat.

3 Materiaalin julkaiseminen ja jakaminen

3.1 Lähtökohdat julkaisukanavien arvioinnille

Työryhmän tehtävänä on valmistella ehdotus materiaalin julkaisemisesta ja jakamisesta huomioon ottaen eri kanavat (esim. verkkosivusto, puhelinsovellus, somekanava, esite) ja viranomaisten viestintävastuut. Ehdotuksessa on myös huomioitava Suomessa uhriksi joutuneet ulkomaalaiset ja ulkomailla uhriksi joutuneet Suomessa pysyvästi asuvat uhrit perheenjäsenineen.

Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohjeen mukaan kansalaisten ja muiden sidosryhmien on tarvittaessa kyettävä etsimään ja löytämään viranomaistietoa vaivattomasti. Verkkoviestinnän ja sosiaalisen median kanavat ja välineet tarjoavat tähän hyvän mahdollisuuden.²⁵ Myös rikoksen uhrin tiedonsaannin edistämistä koskevassa raportissa tuotiin esiin sähköisten ympäristöjen, mobiilipalveluiden ja sosiaalisen median entistä tehokkaampi hyödyntäminen.²⁶ Tiedonkulku on varmistettava kuitenkin myös niille, joiden ei ole mahdollista käyttää tai jotka eivät käytä internetiä ja sosiaalista mediaa. Tietomateriaalin jakamisessa on lisäksi huomioitava terrorismidirektiivin edellytykset, joiden mukaan tukipalveluiden on oltava uhrin käytettävissä välittömästi iskun jälkeen (24 artikla 2 kohta) ja terrorismin uhrien tarpeisiin vastaamisen on tapahduttava kattavasti heti iskun tapahtuessa ja niin pitkään kuin tarpeellista (24 artikla 4 kohta). Näiden edellytysten vuoksi jakamisessa on otettava huomioon, että uhrin tulisi saada tietää materiaalista mahdollisimman nopeasti iskun tapahtuessa ja uhrilla tulisi olla pääsy materiaaliin vielä pitkään iskun jälkeenkin. Tiedottamisessa tulee edelleen huomioida muutkin uhrien tiedonsaantiin liittyvät oikeudet.

Myös uhrin tarpeet vaikuttavat eri viestintäkanavien hyödyntämisen arviointiin. Riittävän nopean, kattavan ja pitkäkestoisen tiedonsaannin lisäksi työryhmän kuulemien asiantuntijoiden näkemyksissä on painotettu keskitetyn tiedonsaannin merkitystä uhrin kannalta. Alkuvaiheessa uhrin voi kuitenkin olla haastavaa omaksua suurta määrää erilaista tietoa ja ensivaiheessa voikin olla riittävää, että uhrille tarjotaan olennaisin tieto ja hänet ohjataan kattavampien tietojen sekä auttavien tahojen pariin. Pysyvä

²⁵ Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019, s. 25.

²⁶ Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019 ja OM:n mietintöjä ja lausuntoja 23/2016, s. 46.

ja kattavampi tietomateriaali palvelee erityisesti uhrin tarpeita myöhemmässä vaiheessa.

Vaikka tiedottamisen tulisi olla mahdollisimman keskitettyä, on tiedon jakamisessa hyödynnettävä joka tapauksessa eri kanavia, jotta voidaan vastata yhdenvertaisesti erilaisiin tilanteisiin ja uhrien tarpeisiin. Akuutissa vaiheessa tiedon tarjoaminen helpottuu, jos tietoa voidaan viedä fyysisessä muodossa tarpeen mukaan suoraan tapahtumapaikalle. Sähköiset viestintäkanavat täydentävät tällaista tiedon jakamista. Tiedon pidempiaikaisen saatavuuden ja päivitettävyyden varmistaminen voidaan sen sijaan helpoiten varmistaa sähköisessä muodossa olevalla pysyvällä tietomateriaalilla.

Kokemuksia ja käytäntöjä muista maista

Työryhmä on selvittänyt myös muissa Euroopan maissa terrorismin uhrille saatavissa olevaa tietomateriaalia ja materiaalin jakamisen muotoja sekä materiaalin sisältöä.

Kesällä 2020 selvitettiin terrorismin uhrille suunnattua materiaalia kahdeksasta maasta. Selvityksessä huomioitiin Hollanti, Belgia, Iso-Britannia, Ranska, Saksa, Espanja, Norja ja Ruotsi. Myös EU kartoitti syksyllä 2020 terrorismin uhrien auttamisjärjestelmää EU:n jäsenmaissa. EU-maiden terrorismin uhreille tarkoitetut maakohtaiset palvelut ja tietomateriaali käyvät ilmi EU:n neuvoston puheenjohtajamaana 1.7.–31.12.2020 toimineen Saksan 30.11.2020 julkaisemasta puheenjohtajamaan edistymisraportista.²⁷ Jokaisessa maassa uhrien tiedottaminen ja tarjottavan tiedon sisältö on järjestetty omalla tavallaan. Usealla maalla on käytössään erillinen kriisitilanteita varten luotu sivusto, jolla tarjotaan tietoa myös terrori-iskun tilanteissa. Joillain näistä maista on käytössään terrorismin uhrille tarkoitettu itsenäinen verkkosivu, kun taas joillain tieto on yhdistetty esimerkiksi jonkin viranomaisen verkkosivuihin. On myös huomioitava, että uhrien tukemiseen ja tiedottamiseen kehitetty järjestelmä vaihtelee laajuudeltaan eri maissa; erilaisia toimijoita ja tuen sekä avun muotoja on toisissa Euroopan maissa huomattavasti enemmän kuin toisissa.

Useimmissa tietomateriaaleissa annettiin tietoa uhrille saatavilla olevasta lääketieteellisestä ja psykososiaalisesta tuesta, oikeudesta korvauksiin, kriisin ja surun käsittelemisestä, oikeusprosessista, läheisen menettämiseen liittyvästä saatavilla olevasta tuesta, korvauksista ja käytännön järjestelyistä, kansallisista uhrien yhteyspisteistä ja tietoa eri uhriorganisaatioista sekä tieto auttavien puhelinten yhteystiedoista. Lisäksi joissain maissa tietoa annetaan oikeudesta korvauksiin aineellisista menetyksistä tai oikeudesta muuhun taloudelliseen tukeen, pitkän aikavälin avusta ja tuesta, muistoti-

²⁷ Report from the German Presidency, 13175/1/20.

laisuuksista, tuesta auttajille, kriisin käsittelemisestä pidemmällä aikavälillä, terrorismin uhuriin liittyvästä lainsäädännöstä ja uhrin määritelmästä ja rajauksista. Teemat ovat pitkälti sellaisia, jotka tulevat esiin myös työryhmän ehdotuksessa valtakunnalliseksi tietomateriaaliksi.

Selvitystä tehdessä ilmeni yleisenä huomiona, että tietoa oli vaikeaa löytää erityisesti englanninkielisillä hakusanoilla (hakukoneena Google). Tämä voi johtaa siihen, että ulkomaalaiset uhrin eivät löydä tietoa. Tiedon tosiasiallinen saavutettavuus tulee ottaa huomioon materiaalin tuottamisen ja julkaisemisen yhteydessä.

Hollannissa kansallinen uhrin tukijärjestö ([Victim Support Netherlands](#)) perustaa iskun tai muun vastaavan, vakavan tilanteen sattuessa erillisen uhreille ja heidän läheisilleen tarkoitetun verkkosivuston (esim. MH 17 lentokoneiskussa pystytetty [sivusto](#) on edelleen olemassa). Sivustolla on ollut mahdollisuus ilmoittaa itse olevansa terrorismin uhri. Maassa toimii lisäksi yleinen [kriisisivusto](#). Tietoa terrorismin uhrien oikeudesta korvauksiin annetaan lisäksi Hollannin oikeusministeriön verkkosivuilla.

Ruotsissa terrorismin uhrille tarjottu tieto on yhdistetty yleisen uhriviranomaisen (Brottsoffermyndigheten) [verkkosivuihin](#), joilla terrorismin uhri lähinnä ohjataan yleisten uhrien palveluiden pariin. Erillistä materiaalia terrorismin uhreille ei ole. Kriisitilanteissa tietoa tarjotaan yleisellä [kriisisivustolla](#), myös terrorismin uhrien tilanteissa. Lisäksi on olemassa paikallisen tason esitteitä, joissa tarjotaan tietoa erilaisissa vakavissa tapahtumissa mukana olleille henkilöille.

Iso-Britanniassa on kokonaan oma [sivusto](#) terrorismin uhreille. Lisäksi valtionhallinnon verkkosivustolla on erillinen osio kriisitilanteita varten, joiden kautta kriisitilanteista viestitään.

Saksassa on erillinen terrorismin uhrikoordinaattori, joka on viranomaisen ja joka toimii kuluttajien suojelun ja oikeusasioiden ministeriön yhteydessä. Koordinaattorin [verkkosivujen](#) yhteydessä tarjotaan uhreille tietoa esitteen muodossa niin saksaksi kuin englanniksi. Saksan uhrin tukijärjestö (Weisser-Ring) tarjoaa lisäksi tietoa ulkomaisille terrorismin uhreille erillisen esitteen muodossa. [Liittovaltion oikeusviranomaisen](#) tarjoaa lisäksi tietoa terrorismin uhreille saatavilla olevista korvauksista.

Ranskassa voidaan terrorismin uhri sattuessa perustaa erillinen yksikkö uhrien tukemiseksi (Cross-Government Victim Support Unit). Toinen vaihtoehto on erillisen puhelinlinjan perustaminen. Lisäksi oikeusministeriön alaisuudessa toimiva [tietosivusto](#) tarjoaa terrorismin uhreille pysyvästi tietoa. Lisäksi kaikille henkilöille, jotka kokevat itsensä terrorismin uhreiksi, tarjotaan tietoa ja apua erillisen tukikeskuksen kautta.

Belgiassa toimii erillinen terrorismin uhrien yksikkö kansallisen uhriyksikön yhteydessä, joka voidaan aktivoida iskun sattuessa. Yksikölle ollaan rakentamassa omaa verkkosivustoa. Belgiassa on lisäksi perustettu erillinen [verkkosivu](#) niille belgialaisille uhreille, jotka ovat joutuneet terrorismin uhriksi ulkomailla.

Espanjassa on otettu käyttöön lainsäädäntöä nimenomaan terrorismin uhreja varten. Maassa on lisäksi erillinen terrorismin uhrien tuen yksikkö. Tiedottaminen terrorismin uhreille tapahtuu sisäministeriön verkkosivujen yhteydessä. Ministeriö on myös julkaissut [oppaan](#) terrorismin uhrien tukemiseksi. Lisäksi terrorismin uhrien auttamiseen perustettu [järjestö](#) täydentää sisäministeriön tarjoamaa tietoa ja tukea ja tarjoaa tietoa uhreille omilla verkkosivuillaan. Yhdistys auttaa mm. tulemaan toimeen mediahuomion kanssa sekä rikosprosessiin liittyvissä asioissa.

Norjassa ei ollut terrorismin uhreille suunnattua tietoa löydettävissä.

3.2 Viestintään liittyvät vastuut julkaiseminen kannalta

Työryhmä on työssään arvioinut viranomaisten viestintään liittyviä toimivaltajakoja ja vastuita tietomateriaalin julkaisemisen kannalta ja ottaen huomioon edellä esitetyt lähökohdat tietomateriaalin julkaisukanaville.

Häiriötilanteiden²⁸ viestintää koskee valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje. Viranomaisilla on häiriötilanteiden viestinnässä ja tiedottamisessa keskeinen rooli. Viranomaiset johtavat kukin oman toimialansa operatiivista toimintaa itsenäisesti oman lainsäädäntönsä perusteella. Kriiseissä viestintä on osa tilanteen johtamista. Normaalioloissa esiintyvät häiriötilanteet hallitaan viranomaisten normaalein toimivaltuuksin. Yllättävissä ja poikkeuksellisissa tapahtumissa ja tilanteissa viestintää tehostetaan noudattamalla normaaliolojen periaatteita ja käytäntöjä. Toimivaltainen viranomainen vastaa operatiivisen toiminnan ohella myös siihen liittyvästä viestinnästä.²⁹

²⁸ Häiriötilanteella tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää. Häiriötilanteita ovat esimerkiksi luonnononnettomuudet. On olemassa myös ihmisten toiminnasta aiheutuvia häiriötilanteita, kuten terrorismi. Häiriötilanteita voi esiintyä niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019, s. 15.

²⁹ Valtionhallinnon viestintäsuositus 2016, s. 13 ja Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019, s. 15–16.

Häiriötilanteissa voidaan viestiä myös erilaisilla lakiin perustuvilla viranomaistiedotteilla. Kohdennettujen viranomaistiedotteiden antamisesta säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 280 §:ssä. Sen mukaan kohdennetulla viranomaistiedotteella tarkoitetaan ihmisten tai omaisuuden suojelemiseksi välitettävää tiedotetta, joka välitetään matkaviestinverkossa tekstiviestillä tai muulla viestillä tietyllä alueella tai alueilla oleviin päätelaitteisiin tai liittymiin tilanteessa, jossa väestön tiedottaminen on ihmisten henkeen, terveyteen tai omaisuuteen kohdistuvan uhkan vuoksi välttämätöntä muissa kuin vaaratiedotteesta annetun lain 4 §:ssä tarkoitetuissa vaaratiedotteella varoittamisesta edellyttävissä olosuhteissa. Kohdennetun viranomaistiedotteen välittämisestä päättää toimivaltainen ministeriö. Kohdennettuja viranomaistiedotteita voidaan antaa esimerkiksi 112 Suomi –mobiilisovelluksen kautta.³⁰

Luotettavan viestinnän edellytyksenä on se, että toimivaltaisella viranomaisella ja sen viestinnästä vastaavilla asiantuntijoilla on käytössään ajantasainen tilannekuva tapahtuneesta. Häiriötilanteet ovat usein tilanteita, jotka edellyttävät toimia useilta eri viranomaisilta. Tällöin toimintaa johtavan viranomaisen vastaa viestinnästä ja huolehtii myös siitä, että muut tapahtumaan kytkeytyvät viranomaiset saavat riittävästi tietoa tapahtumista. Toimintaa johtava viranomaisen vastaa lisäksi siitä, että valtioneuvoston tilannekeskus saa ajantasaiset tiedot tapahtumista. Eri viranomaiset tekevät tilanteessa yhteistyötä viestintävastuiden ja viestinnän sisällön sopimiseksi ja heidän tulee varmistaa viestinnän yhdenmukaisuus. Yhteistyömuodoista sovitaan jo normaalioloissa.³¹

Valtaosan häiriötilanteista hoitavat paikalliset viranomaiset, jotka vastaavat viestinnän ohella myös tiedonkulusta muille viranomaisille ja sidosryhmille. Päävastuu paikallisesta viestinnästä on kunnilla, paikallisilla viranomaisilla tai kunnallisilla yhteenliittymillä, kuten sairaanhoitopiireillä.³²

Häiriötilanteissa jokainen ministeriö vastaa toimintaansa koskevasta viestinnästä ja oman hallinnonalansa viestinnän yhteensovittamisesta. Valtioneuvoston kanslia vastaa hallituksen ja pääministerin viestinnästä sekä koko valtioneuvoston viestinnän yhteensovittamisesta. Jos tilanne koskee useampaa hallinnonala tai edellyttää toimenpiteitä hallitukselta, siihen liittyvän viestinnän koordinoinnista voi vastata valtioneuvoston kanslia. Tarvittaessa viestintää hoidetaan tällaisissa tilanteissa yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa.³³

³⁰ Viestiä voidaan lisäksi vaaratiedotteilla siten kuin laissa vaaratiedotteesta (466/2012) säädetään.

³¹ Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019, s. 22–23.

³² Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019, s. 21.

³³ Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje 2019, s. 21.

Terrori-iskun tai vastaavan iskun tapahtuessa viestintävastuut määräytyvät siten ministeriöiden hallinnonalojen ja ministeriöiden alaisten viranomaisten toimivalta- ja tehtäväjaon mukaisesti ja riippuen tilanteen erityispiirteistä.³⁴ Kotimaassa tapahtuvassa terrori-iskussa sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla on terrorismin ja/tai rikoksen uhrin tuki ja auttaminen. Sisäministeriön vastuulle kuuluvat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistaminen. Ulkomailla tapahtuvissa terrori-iskuissa, kuten muissakin ulkomailla tapahtuvissa häiriötilanteissa, ulkoministeriön vastuulla on konsulipalvelulain mukainen tiedottaminen matkailijoille ja koordinaatio yhdessä muiden Suomen vastuuviranomaisten kanssa. Oikeusministeriön vastuulle ei kuulu operatiivista toimintaa, eikä sille yleensä kuulu viestinnällisiä vastuita häiriötilanteessa. Rikoksen uhrien aseman kehittäminen kuuluu oikeusministeriölle, jos asia ei kuulu toisen ministeriön toimialaan.

Uhrien tukemiseen liittyviä tehtäviä terrori-iskun kaltaisessa kriisitilanteessa kuuluu tapahtumakunnan paikallisille viranomaisille ja valtakunnallisille toimijoille, keskeisenä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys sekä järjestöt, kuten Suomen Punainen Risti ja Rikosuhripäivystys. Nämä toimijat eivät kuitenkaan ole valtakunnallisia viranomaisviestijöitä. Terrori-iskun kaltaisessa häiriötilanteessa keskeisiä valtakunnallisia viestijöitä ovat todennäköisesti sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö tai näiden hallinnonalan toimija sekä ulkomailla tapahtuvassa tilanteessa ulkoministeriö. Valtioneuvoston kanslialla saattaa tällaisissa tilanteissa olla viestintää koordinoiva rooli.

Työryhmän ehdottaman valtakunnallisen tietomateriaalin julkaisemisen kannalta haasteena on selkeän ja ennalta määritettävän viestinnästä vastaavan tahon puuttuminen. Viestinnällisiä vastuita voi kuulua usealle eri viranomaiselle terrori-iskussa, ja tilanteen erityispiirteet määrittävät lopulta uhreihin liittyvästä viestinnästä vastuussa olevan tahon. Tilanteen haastavuutta lisää se, ettei ministeriöillä ole ollut yhtä yhteistä kanavaa tiedon jakamiselle. Selkeän viestinnästä vastaavan ja samalla valtakunnallisesta tietomateriaalin julkaisemisesta sekä päivittämisestä vastaavan tahon määrittäminen ennen tilanteen tapahtumista osoittautui haastavaksi.

Työryhmätyön aikana ilmeni, että valtioneuvoston kanslia suunnittelee koko valtionhallinnon yhteisen kriisiportaalin (verkkosivun) tuottamista. Portaalin on tarkoitus valmistua vuoden 2021 aikana. Portaaliin suunnitellaan koottavaksi tietoa ja toimintaohjeita erilaisia häiriötilanteita varten; se toimisi siten eräänlaisena tietopankkina. Lisäksi sivustolla julkaistaisiin häiriötilanteen aikana viranomaisten tuottamia välittömiä toimintaohjeita esimerkiksi väestölle. Kriisiportaali vastaisi osaltaan niihin haasteisiin, joita viestintävastuiden jakautuminen usealle eri hallinnonalalle aiheuttaa. Työryhmä

³⁴ Ministeriöiden tehtävät on määritelty valtioneuvostosta annetussa laissa (175/2003) ja valtioneuvoston asetuksissa ministeriöistä.

arvioi, että valtakunnallinen tietomateriaali sopisi tällaiseen kriisiportaaliin hyvin. Lisäksi ottaen huomioon valtioneuvoston kanslialla oleva viestinnän koordinaatio- ja yhteensovittamisvastuu, soveltuisi valtioneuvoston kanslian rooli tietomateriaalin jakamiseen. Asiasta on työryhmän toimikauden aikana käyty keskustelua valtioneuvoston kanslian kanssa ja varmistettu alustavasti työryhmän tuottaman materiaalin sopivuus suunniteltuun kriisiportaaliin.

3.3 Ehdotus tietomateriaalin julkaisemiseksi ja jakamiseksi

Uhrin tarpeet, ulkomaiset esimerkit ja viranomaisten viestintävastuut huomioon ottaen työryhmä on päättänyt ehdottamaan materiaalin julkaisemista kolmessa eri kanavassa seuraavasti:

1. Verkkosivu

Keskitetyn ja pysyvän tiedon tarjoamiseksi työryhmä on arvioinut erillisen verkkosivun olevan sopiva vaihtoehto materiaalin julkaisukanavaksi. Tätä puoltavat myös käytännön saavutettavuuteen ja päivitettävyyteen liittyvät syyt. Työryhmä ehdottaa, että sivusto toteutetaan valtioneuvoston kanslian tuottaman yleisen kriisiportaalin yhteyteen. Työryhmän ehdottama ja verkkosivustolle suunniteltu tietomateriaali sisältää keskeisen yleistiedon terrorismin uhrille ja hänen läheisilleen sekä linkkejä viranomaisten ja järjestöjen tarjoamaan tarkempaan tietoon.

Terrori-iskun tai vastaavan iskun tapahtuessa verkkosivun on tarkoitus toimia kanavana uhreille ja heidän läheisilleen viestimisessä. Tilanteessa toimivaltaiset ja uhreille viestimisestä vastuussa olevat valtakunnallisen tason viranomaiset huolehtivat verkkosivulla olevan tiedon päivittämisestä ja tiedon lisäämisestä. Päivittämisvastuut määräytyvät siten viranomaisten häiriötilanteita koskevien viestintävastuiden mukaisesti ja ne on arvioitava tilannekohtaisesti.

Työryhmän ehdotus verkkosivun tietosisällöksi on liitteessä 1.

2. Esite (A4, kaksipuolinen)

Keskitetyn, valtakunnallisen ja pysyvän tiedon lisäksi on olemassa tarve Suomessa paikallisesti jaettavalle materiaalille. Työryhmä ehdottaa tulostettavaa esitettä, jota operatiivisen tason toimijat voivat jakaa heti tapahtumapaikalla tai myöhemmin uhreille ja heidän läheisilleen. Pdf-tiedostomuodossa oleva esite voidaan tulostaa mainitun verkkosivuston kautta. Esitteen sisältö on nähty tarkoituksenmukaiseksi rakentaa

siten, että siinä tiivistetään verkkosivustolla olevaa tietoa sekä ohjataan keskeisten palveluiden pariin ja mainitulle verkkosivustolle tarkempien tietojen saamiseksi.

Työryhmän ehdotus esitteen tietosisällöksi on liitteessä 2.

3. 112 Suomi -mobiilisovellus

Työryhmä ehdottaa 112 Suomi -mobiilisovelluksen hyödyntämistä terrorismin uhreille tiedottamisessa kahdella tavalla. Sovelluksen palvelut -välilehdelle lisätään erillinen kohta rikoksen uhreille ja alakohta terrorismin uhreille. Tässä kohdassa annettaisiin pysyvästi tietoa verkkosivusta. Samaan yhteyteen lisättäisiin maininta siitä, että iskun tapahtuessa sovelluksessa tiedotetaan mahdollisesti avattavan kriisipuhelimen yhteystiedoista. Terrori-iskun tai vastaavan iskun sattuessa sovelluksen kautta ilmoitettaisiin tapahtunutta varten avatusta kriisipuhelimesta. Tämä toteutettaisiin viranomais-tiedotteella.

112 Suomi on mobiilisovellus hätänumeroon soittamiseen ja hätäpaikannukseen. Sovelluksen keskeisin hyöty on, että avunsaanti hätätilanteessa nopeutuu. 112 Suomi -sovellus on asennettavissa kaikkiin älypuhelimiin ilmaiseksi. 112 Suomi -sovelluksen lisäpalveluihin kuuluvat päivystysnumerot kiireettömään avuntarpeeseen sekä vaara-tiedotteiden ja muiden viranomaistiedotteiden välittäminen. Sovelluksen lataaminen ja sijainnin käytön hyväksyminen sovelluksessa mahdollistavat alueellisten vaara- ja vi-ranomaistiedotteiden nopean saannin käyttäjälle. Häätäkeskuslaitos on tehnyt sovel-luksen yhteistyössä Digian kanssa.

Työryhmän ehdottaman tietomateriaalin tuottaminen julkaistuun muotoon ja jakami-nen edellyttää työryhmän toimikauden päätyttyä jatkotoimenpiteitä. Työryhmä eh-dottaa jatkotoimien osalta seuraavaa:

- Aineiston julkaiseminen valtionhallinnon yhteisen kriisiportaalin yhteydessä suunnitellaan ja toteutetaan tarkemmin yhteistyössä valtioneuvoston kanslian kanssa. Jatkotoimenpiteistä sovitaan valtioneuvoston kanslian kanssa, yhteistyössä mukana sosiaali- ja terveysministeriö ja oi-keusministeriö.
- Esitteen visuaalinen toteutus tilataan tällaisten suunnitteluun ja toteutukseen erikoistuneelta taholta. Esitteen tilaamisesta vastaa oikeusministe-riö tai sosiaali- ja terveysministeriö, ja jakelusta paikallisille ja operatiivi-sille toimijoille sovitaan erikseen.

- 112 Suomi -mobiilisovellusta koskevan ehdotuksen tarkempi suunnittelu ja toteutus tehdään yhteistyössä Hätäkeskuslaitoksen ja palvelua tuottavan Digian kanssa. Sovelluksen uhri-osio toteutetaan osana Rikosuhripäivystyksen suunnitteilla olevaa 112 Suomi -mobiilisovellushanketta. Tarkoituksena on rikoksen uhrien ja heidän läheistensä tiedon- ja tuensaannin kannalta tärkeiden tietojen sisällyttäminen sovellukseen ja nopea tuen saaminen. Yhteistyössä mukana oikeusministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja Hätäkeskuslaitos.
- Tietomateriaalin tekstisisältö (liitteet 1 ja 2) tulee käydä läpi ja tarkistaa viestinnän asiantuntijoiden kanssa varmistaen samalla tekstisisällön luettavuus ja ymmärrettävyys. Tieto kansallisesta EU-yhteyspisteestä (ks. luku 5) tulee lisätä verkkosivuille ja esitteeseen asianmukaiseen kohtaan.
- Jokaisen ehdotuksen tekstisisällöstä tulee tilata tarvittavat käännökset eri kielille. Kieliversioiden tarvetta tulee arvioida ja niistä neuvotella ja päättää erikseen. Materiaalin tulisi olla saatavilla vähintään suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.
- Materiaalien julkaisemisesta ja käyttöönnotosta tiedotetaan sidosryhmille ja julkisuuteen. Siinä yhteydessä on perusteltua viitata taustaksi tämän työryhmän mietintöön ja ehdotuksiin.

Ehdotuksien mahdollisimman tehokkaan hyödyntämisen vuoksi ehdotukset ovat työryhmän näkemyksen mukaan tarpeellista ottaa huomioon valmiussuunnittelussa. Uhrien tukipalveluiden koordinointi osana eri tasojen valmiussuunnittelua nähtiin kehittämisen kohteena jo terrorismidirektiiviä implementoitaessa.³⁵ Esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen roolin huomioiminen valmiussuunnitelmissa on keskeistä, jotta terrorismin uhreille tarjottavat rikosuhripalvelut ovat saatavilla välittömästi terrori-iskun jälkeen. Eri toimijoiden huomioiminen valmiussuunnitelmissa edesauttaisi myös eri viranomaisten tietoisuutta toimivallan jaoista ja vastuista uhreille tiedottamisessa häiriötilanteessa.

Myös ulkomailla tapahtuvissa, suomalaisia uhreja sisältävissä terrori-iskuissa työryhmä pitää tärkeänä, että tietomateriaalin pariin ohjataan uhreja mahdollisuuksien mukaan. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sivustosta ilmoittamista samassa yhteydessä, kun ulkoministeriö ottaa yhteyttä matkustusilmoituksen tehneisiin uhreihin.

³⁵ HE 30/2018 vp, s. 89.

3.4 Kustannusarvio ja ehdotus rahoitukseksi

Työryhmän tehtävänä oli arvioida tietomateriaalin julkaisemiseen liittyvät kustannukset sekä tehdä rahoitusta koskeva ehdotus. Arviot kustannuksista ovat seuraavat:

1. Verkkosivua koskevan työryhmän ehdotuksen toteutuksesta ei synny merkittäviä kustannuksia. Kustannuksia voi lähinnä syntyä sivustolle mahdollisesti hankittavista kuvista tai infografiikasta, joiden kustannusarvio on 500–1000 euroa.
2. Esitettä koskevan työryhmän ehdotuksen toteutus noin 4 000 euroa. Arviossa on huomioitu esitteen visuaalisen suunnittelun ja taiton lisäksi mahdollisten kuvapankkikuvien kustannukset ja kahdeksan kieliversiota. Jos esite toteutetaan vain suomen, ruotsin ja englannin kielellä, kustannukset olisivat noin 2 000 euroa.
3. 112 Suomi -mobiilisovellusta koskevan työryhmän ehdotuksen toteutus noin 2 000 euroa.

Työryhmä arvioi työssään eri rahoitusvaihtoehtoja ehdotusten rahoittamiseksi. Oikeusministeriö on EU:n sisäasioiden rahastojen kansallisessa valmistelussa pyrkinyt edistämään terrorismin uhrien ja heidän läheistensä tietomateriaalin julkaisemisen sisällyttämistä rahoitusohjelmaan (kausi 2021–2027). Valmistelut ovat vielä kesken.

Työryhmän työskentelyn loppuvaiheessa on selvinnyt, että keskeisenä tietomateriaalina toimiva verkkosivu on mahdollista toteuttaa osana valtioneuvoston kanslian kriisiportaali-hanketta, joka toteutettaneen vuonna 2021. Jos sivusto olisi toteutettu irrallisena kokonaisuutena, tästä olisi syntynyt kustannuksia arviolta 50 000 euroa. Sivustolle mahdollisesti tarvittavasta kuvamateriaalista tai infografiikasta aiheutuvien vähäisten kustannusten kattamisesta tulee neuvotella myöhemmin, jos näitä joudutaan hankkimaan erikseen.

Työryhmä katsoo, että 112 Suomi -mobiilisovellusta koskeva ehdotus olisi ilmeisen perusteltua toteuttaa yhteistyössä Rikosuhripäivystyksen kanssa. Oikeusministeriön valtionavustusmomentilla on vuodesta 2021 tasolisäystä Rikosuhripäivystyksen toiminnan turvaamiseksi, taustalla etenkin valmiuden kehittäminen kriisitilanteisiin nopean tuen tarjoamiseksi. On kuitenkin selvitettävä, olisiko rahoitus kokonaisuudessaan toteutettavissa Rikosuhripäivystyksen valtionavustuksella. Mahdollisesti tarvittavasta lisärahoituksesta tulisi neuvotella erikseen niiden tahojen kesken, jolle toteutus kuuluisi.

Esitettä koskevaa ehdotusta varten on neuvoteltava erillinen rahoitus työryhmän toimikauden jälkeen.

Työryhmä katsoo, että kustannusten kattaminen EU:n sisäasioiden rahastosta viivästyttäisi ehdotusten toteuttamista tarpeettomasti ja estäisi täytäntöönpanon toteutuksen yhtenäisenä kokonaisuutena. Rahoitustarpeen vähäisyyden vuoksi kustannukset tulisi voida kattaa toteutuksesta vastaavien tahojen toimintamäärärahoista nykyisten kehysten puitteissa.

4 Erilliselle päivystyspuhelimelle ei tarvetta

Työryhmä on työssään arvioinut tarvetta ja mahdollisuuksia ottaa käyttöön terrorismitilanteissa erillinen päivystyspuhelinnumero.

Kriisitilanteissa auttavan puhelimen avaamista arvioidaan osana akuutin psykososiaalisen tuen järjestämistä. Puhelin voidaan avata joko viranomaistoimin tai esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin toimesta. Sitä hoitamaan kutsutaan SPR:n koulutetut vapaaehtoiset. Järjestöllä on sosiaali- ja terveysministeriön kanssa yhteistyöpöytäkirja valmiudesta ja varautumisesta, johon liittyy myös koordinoiva rooli sosiaali- ja terveysalan järjestöjen valmiustoiminnassa. Esimerkiksi Turun terrori-iskussa vuonna 2017 kriisipuhelin avattiin Turun kaupungin sosiaalipäivystyksen yhteyteen ja tästä tiedotettiin kaupungin verkkosivulla. Terrori-iskua koskevassa onnettomuustutkintaselostuksessa ei nähty puutteita tai kehityskohteita kriisipuhelimeen liittyen.

Erityistilannetta varten perustettavan puhelinten lisäksi jatkuvasti avoinna olevat yleiset kriisipuhelimet päivystävät ja tukevat myös rikosten uhreja niin normaali- kuin häiriötilanteissa. Valtakunnallisena kriisipuhelimenä MIELI Suomen Mielenterveys ry:n kriisipuhelin toimii vuorokauden ympäri jokaisena päivänä vuodessa. Vastaavasti paikallisten sosiaali- ja kriisipäivystysten puhelinnumerot ovat auki vuorokauden ympäri jokaisena päivänä vuodessa.

Merkittävänä haasteena on nähty erillisen terrori-iskun tilanteisiin perustettavan puhelimen tarpeellisuuden arvioiminen ja tällaisen kriisipuhelimen rakenteen ja tehtävien suunnitteleminen ennen terrori-iskun kaltaisen tilanteen tapahtumista. Käytännön kokemusten perusteella on todettavissa, että rakenteet kriisipuhelimen perustamiseksi hyvinkin nopeasti ovat jo olemassa. Merkittäviä puutteita nykyisessä järjestelmässä ei tältä osin ole havaittu. Työryhmä ei siten nähnyt tarvetta erilliselle terrori-iskun kaltaisiin tilanteisiin erityisesti perustettavalle päivystyspuhelinnumerolle.

5 Terrorismin uhrien auttamisen EU-yhteyspiste

EU:n oikeus- ja sisäasiainneuvosto hyväksyi 5.6.2018 päätelmät, joissa jäsenmailta edellytetään kansallisen yhteyspisteen nimeämistä vastaamaan tiedon tarjoamisesta terrorismin uhreille saatavilla olevasta tuesta, avusta, suojelusta ja korvausjärjestelmästä. Tavoitteena on tietojen vaihtamisen ja uhrien auttamisen helpottaminen.³⁶ Työryhmän tehtäviin kuuluu tehdä ehdotus tämän kansallisen yhteyspisteen nimeämisestä. EU:n jäsenmaiden yhteyspisteet liittyvät laajemmin myös kesäkuussa 2020 julkaistuun EU:n uhristrategiaan, jossa terrorismin uhrit on tunnistettu yhdeksi haavoittuvimmassa asemassa olevaksi ryhmäksi, joiden tukea ja suojelua pyritään parantamaan. Strategiassa on nostettu esiin erityisesti rajat ylittävät tilanteet ja terrorismin uhrien niissä kohtaamat haasteet.³⁷ Yhteyspisteiden perustaminen on yksi toimenpide jäsenmaiden yhteistyön vahvistamiseksi ja uhrien tukemisen tehostamiseksi rajat ylittävissä tilanteissa.

Kansallisten yhteyspisteiden roolista, rakenteesta ja tehtävistä käytiin EU:n neuvoston rikosasiayhteistyöryhmissä tarkempaa keskustelua syksyllä 2020. Kysymys oli laajemminkin terrorismin uhrien tukemisen tehostamisesta, jonka osaksi keskustelu yhteyspisteistä asettui. EU:n neuvoston puheenjohtajamaa Saksa julkaisi 30.11.2020 teemaan liittyen puheenjohtajan edistymisraportin, jossa on tarkemmin kuvattu asian käsittelyä ja muun muassa yhteyspisteiden roolia ja tehtäviä. Raportin mukaan yhteyspisteiden tehtävänä olisi toimia eräänlaisena proaktiivisena navigoijana, jonka tehtävänä on auttaa uhria saamaan saatavilla oleva tuki ja apu sekä toimia rajat ylittävissä tilanteissa yhteistyössä muiden yhteyspisteiden kanssa. Ideaalitulanteessa yhteyspisteenä toimisi viranomainen, joka hoitaa myös uhrien tukemiseen liittyviä operatiivisia tehtäviä ja tuntee hyvin eri toimijat tältä alueelta. Yhteyspiste voisi annettujen esimerkkien mukaan toimia suoraan uhrien kanssa auttaen esimerkiksi käytännön järjestelyissä.³⁸ Saksan puheenjohtajuuden aikana jäsenmaita pyydettiin ilmoittamaan omat yhteyspisteensä niiden osalta, jotka eivät sitä olleet vielä tehneet. Vaikka tämä prosessi on ollut useassa jäsenmaassa yhä kesken, ovat jo nimetyt yhteyspisteet aloittaneet toimintansa verkostona. Yhteyspisteitä on 11.2.2021 mennessä nimetty 17 jäsenmaasta. Euroopan uhrioikeuksien verkosto (European Network on Victims' Rights, ENVR) ylläpitää listaa yhteyspisteistä verkkosivullaan.

³⁶ EU:n oikeus- ja sisäasioiden neuvoston päätelmät 9719/2018, 5.6.2018.

³⁷ Uhrien oikeuksia koskeva EU:n strategia (2020-2025), 24.6.2020.

³⁸ Report from the German Presidency, 13175/1/20.

Myös Euroopan neuvostolla on oma terrorismin uhrien oikeudellista asemaa koskeva kansallisten viranomaisten yhteyspisteverkostonsa, jonka toiminta käynnistyi marraskuussa 2019. Euroopan neuvoston terrorismiasioiden johtokomitea CDCT (Steering Committee on Counter-Terrorism) perusti tämän yhteyspisteverkoston edistämään tiedonvaihtoa terrorismin uhrien oikeudellisesta asemasta. Yhteyspisteverkoston tarkoitus on luoda kanava, jonka kautta viranomaiset voivat keskitetysti välittää tietoa terrorismin uhrien oikeuksia koskevista kansallisista säännöksistä terrori-iskun tapahduttua. Kaikkia Euroopan Neuvoston jäsenmaita pyydettiin nimeämään verkostoon vähintään yksi yhteyshenkilö. Yhteyshenkilön tulee olla tavoitettavissa normaaleihin toimistoaikoihin ja antaa englanniksi tietoa kansallisesta lainsäädännöstä koskien esimerkiksi terrorismin uhrien oikeuksia lääketieteelliseen ja psykologiseen apuun sekä vahingonkorvauksiin, niiden hakuprosesseja ja mahdollisuutta osallistua oikeuskäsittelyyn. CDTC:n sihteeristön kokoama yhteyshenkilölista yhteystietoineen on tarkoitettu vain toisten valtioiden yhteyshenkilöiden käyttöön. Suomen yhteyshenkilöt ovat oikeusministeriöstä.

5.1 Ehdotus kansalliseksi yhteyspisteeksi

Työryhmän työssä on arvioitu asianmukaista tahoja, jolle EU-yhteyspisteen rooli voitaisiin kansallisesti antaa. Tässä yhteydessä on käynyt ilmi, että yhteyspisteen tehtävät ovat sellaisia, jotka jo nykyisin ainakin joltain osin kuuluvat Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykselle. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys tekee tiivistä yhteistyötä toiminnassaan ulkoministeriön kanssa, ja esimerkiksi ulkomailla tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys on usein mennyt uhreja vastaan lentoasemalle ja tarjonnut tällä tavalla tukea. Ulkomailla tapahtuneissa kriisitilanteissa ulkoministeriön konsulipalvelut jakavat myös Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen yhteystietoja.

Työryhmä ehdottaa, että Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys nimettäisiin Suomen kansalliseksi terrorismin uhrien avun yhteyspisteeksi. Koska sosiaali- ja kriisipäivystyksen toiminta valtakunnallisena toimijana perustuu Vantaan kaupungin ja sosiaali- ja terveysministeriön väliseen valtakunnallisen valmiuden sopimukseen, tulee asiasta sopia tarkemmin näiden tahojen välillä. Sen jälkeen Suomen yhteyspiste voidaan ilmoittaa oikeusministeriön välityksellä Euroopan uhrioikeuksien verkoston ylläpitämälle listalle. Tieto yhteyspisteestä tulee myös lisätä työryhmän ehdottamaan tietomateriaaliin verkkosivuille ja esitteeseen. Mikäli sopimukseen yhteyspisteestä ei päästä, asia on otettava uudelleen tarkasteluun keskeisten ministeriöiden välillä.

Lähteet

Alueellinen varautuminen ja valmiussuunnittelu sairaanhoitopiireissä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:37. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2014.

Avoimesti, rohkeasti ja yhdessä. Valtionhallinnon viestintäsuositus. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2016. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2016.

Euroopan Unionin oikeus- ja sisäasioiden neuvoston päätelmät terrorismin uhreista. 9719/2018. Brysseli, 5.6.2018.

Hallituksen esitys 66/2015 vp eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys 30/2018 vp eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta.

Hallituksen esitys 129/2020 vp eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain 3 §:n ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Uhrien oikeuksia koskeva EU:n strategia (2020-2025). Brysseli, 24.6.2020.

Lakivaliokunnan mietintö 4/2014 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.

Puukotukset Turussa 18.8.2017. Tutkintaselostus 7/2018. Onnettomuustutkintakeskus.

Rapport fra 22. juli-kommisjonen. Norges offentlige utredninger 2012:14. Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning, Oslo 2012.

Rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn käsikirja. Sisäministeriön julkaisu 14/2016. Sisäministeriö, Helsinki 2016.

Rikoksen uhrin tiedonsaannin edistäminen. Oikeusministeriön julkaisu, mietintöjä ja lausuntoja 23/2016. Oikeusministeriö, Helsinki 2016.

The state of play regarding support for victims of terrorism, particularly in cross-border situations – Report from the German Presidency. 13175/1/20. Brysseli, 30.11.2020.

Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:16. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2009.

Uhridirektiivin täytäntöönpano. Oikeusministeriön julkaisu, mietintöjä ja lausuntoja 30/2015. Oikeusministeriö, Helsinki 2015.

Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje. Viestintä normaalioloissa ja häiriötilanteissa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2019:23. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2019.

Äkillisiin traumaattisiin tilanteisiin liittyvän psykososiaalisen tuen kehittäminen. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:46. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2019.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017. Turvallisuuskomitea.

Liite 1. Ehdotus verkkosivulle julkaistavaksi materiaaliksi

Tällä sivustolla annetaan tietoa terrori-iskun uhreille ja heidän perheenjäsenilleen tarjolla olevasta avusta ja tuesta, uhrin oikeuksista sekä mahdollisuudesta korvauksiin. Terrorismin uhrilla tarkoitetaan ihmistä, jolle on aiheutunut terrorismirikoksesta välitön vahinko. Vahinko voi olla fyysinen, henkinen tai emotionaalinen haitta tai taloudellinen menetys.

Sivustoa päivitetään iskun tapahtuessa. Keskeinen tieto on koottu esitteeksi, joka on tulostettavissa sivustolta. Esite on tarkoitettu jaettavaksi uhreille ja heidän läheisilleen.

Sisältö

Liite 1. Ehdotus verkkosivulle julkaistavaksi materiaaliksi	52
1 Mistä apua ja tukea	53
1.1 Terveystuella ja palveluilla	53
1.2 Psykososiaalinen tuki	54
1.3 Rikosuhrin ohjeistus	56
2 Korvaukset aiheutuneista vahingoista	57
2.1 Yleistä	57
2.2 Rikovahinkokorvaukset	58
2.3 Vakuutuskorvaukset	59
3 Asian käsittely rikosprosessissa	60
3.1 Menettelyn vaiheet	60
3.2 Uhrin tarpeet ja oikeudet huomioon	62
3.3 Oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset	64
4 Jouduitko terrorismin uhriksi ulkomailta?	65
4.1 Yleistä	65
4.2 Oikeus korvaukseen	66
5 Ulkomaalaiset uhrin	66

1 Mistä apua ja tukea

Järkyttävä tilanne aiheuttaa eri ihmisissä erilaisia avun tarpeita. Vaikka et olisi vahingoittunut fyysisesti, saatat tarvita tukea kriisin käsittelemisessä tai neuvoja rikoksen uhrin asemaan liittyvissä kysymyksissä. Traumaattisen tilanteen käsitteleminen on prosessi, jossa on erilaisia vaiheita. Tällä sivulla kerrotaan erilaisista avun ja tuen muodoista. Niiden tarve vaihtelee ajan kuluessa.

1.1 Terveydenhuollon palvelut

Jos kyse on kiireellisestä hätätilanteesta, **soita hätänumeroon 112**. Hätäkeskus hälyttää paikalle **ensihoitopalvelun** (ambulanssi). Ensihoitopalveluun kuuluu loukkaantuneen hoidon tarpeen arviointi ja kiireellinen hoito sekä tarvittaessa kuljetus sairaalaan. Ensihoito ohjaa tarpeen mukaan potilaan, hänen läheisensä ja muut tapahtumaan osalliset [psykososiaalisen tuen](#) piiriin.

Terveyskeskukset, sairaalat ja yksityiset lääkärikeskukset tarjoavat välitöntä päivystyksellistä tai kiireellistä sairaanhoitoa ja hoidon tarpeen arviointia. Hoidon tarve voi olla fyysinen tai psyykinen. **Ohjeet päivystyksiin hakeutumiseen ja sijaintipaikat löytyvät kuntien ja sairaanhoitopiirien nettisivuilta.** Terveydenhuollon päivystyspisteistä ohjataan tarvittaessa [psykososiaalisen tuen](#) piiriin.

Maksuttomasta **päivystysavusta (HUS) p. 116 117 voi kysyä neuvoja äkillisiin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin vuorokauden ympäri viikon jokaisena päivänä.** Puheluihin vastaavat terveydenhuollon ammattilaiset, jotka tekevät arvion päivystyksellisen tai kiireellisen hoidon tarpeesta paikalliset ohjeistukset huomioiden.

Akuutin tilanteen jälkeenkin voit tarvita terveydenhuollon palveluita, kuten hoitajan tai lääkärin vastaanottoa tai fyysistä ja psyykkistä kuntoutusta. Apua voi saada esimerkiksi perusterveydenhuollossa, josta tarvittaessa ohjataan erikoissairaanhoidon piiriin. Avun saamiseksi voit ottaa yhteyttä esimerkiksi lähimpään terveysasemaan, jonka yhteystiedot löytyvät kunnan verkkosivuilta. Palvelua voi myös etsiä [suomi.fi-verkkopalvelusta](#). Apua voi saada myös yksityisistä terveydenhuollon palveluista tai mahdollisesta työterveyshuollosta.

1.2 Psykososiaalinen tuki

Terrori-iskun kaltaisessa tilanteessa uhreiksi joutuneet ovat oikeutettuja psykososiaalisen tuen palveluihin, jotka ovat Suomessa lakisääteisiä ja maksuttomia. Näiden palveluiden järjestäminen kuuluu kuntien vastuulle. Palvelut koostuvat kiireellisestä sosiaalityöstä sekä akuutista kriisityöstä.

Äkillisessä kriisitilanteessa psykososiaalisen tuen palveluita ovat:

- **Perustarpeista huolehtiminen**; juoma, ruoka, vaatteet, majoitus, tulkkaus.
- **Läheisten kontaktointi** yhdessä uhrin kanssa.
- **Välttämätön taloudellinen tuki**, esim. matkalippu ja kotiutumisessa avustaminen.

Apu pyritään järjestämään uhrin omalla äidinkielellä tulkkeja tarvittaessa apuna käyttäen.

Kriisitilanteen akuutissa vaiheessa psykososiaalista tukea ja kriisiapua järjestetään seuraavilla tavoilla:

- **Kriisikeskus** perustetaan alkuvaiheessa tapahtumapaikan läheisyyteen hyvin saatettavaan ja mahdollisimman turvalliseen paikkaan, jonne uhrin ja heidän omaisensa sekä kaikki tilanteessa altistuneet voivat hakeutua. Kriisikeskuksessa kartoitetaan uhrin avun ja psykososiaalisen tuen tarve. Kriisikeskuksessa pyritään myös ohjaamaan tarpeenmukaisen avun piiriin esimerkiksi lääkäriin, Rikosuhripäivystyksen palveluihin tai pidempikestoiseen kriisityöhön. Kriisikeskuksen toiminnan kesto arvioidaan tilanteen ja tarpeen mukaan.
- **Kriisipuhelin** avataan uhrin ja osallisten määrän sekä tarpeenmukaisen ja kohdennetun avun kartoittamiseksi. Kriisipuhelimessa saa keskusteluapua sekä tietoa kriisireaktioista.
- Sairaalaan voidaan perustaa erillinen **omaispiste/omaispuhelin**, mistä läheiset voivat tiedustella läheisensä tilannetta.

Terrori-iskun tapahtuessa saat tietoa auttamistoiminnoista (kriisikeskus, kriisipuhelin, omaispiste), niiden yhteystiedoista ja aukioloajoista alueen tai tapahtumakunnan verkkosivuilta sekä mediasta. Tietoa lisätään myös tälle verkkosivulle ja välitetään 112 Suomi -mobiilisovelluksen kautta.

Akuutin tilanteen jälkeen terrorismin uhri voi edelleen tarvita lääkärin apua tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, kuten sosiaalityötä, sairaalahoitoa sekä psyykkistä ja fyysistä kuntoutusta. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja kunnan kriisiryhmien työntekijät auttavat avun järjestymisessä oleskelupaikkakunnalla, omalle kotipaikkakunnalle tai kotimaahan.

Jos olet alkuvaiheessa jäänyt ilman apua, voit olla yhteydessä onnettomuuskunnan tai oman kotikuntasi sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Sosiaali- ja kriisipäivystyksien yhteystiedot löytyvät kuntien verkkosivuilta. Päivystyksien asiakasnumeroihin voi soittaa 24/7 ja puhelut ovat maksuttomia.

Myös useat järjestöt tarjoavat tukea kriisin käsittelyyn

- Valtakunnallinen kriisipuhelin päivystää 24/7 suomeksi numerossa 09 2525 0111. Ruotsinkielinen linja maanantaisin ja keskiviikkoisin klo 16–20 sekä tiistaisin, torstaisin ja perjantaisin klo 9–13 numerossa 09 2525 0112. Voit soittaa nimettömästi ja luottamuksellisesti. Operaattori veloittaa puhelusta soittajan liittämösopimuksen mukaisen hinnan (pvm/mpm). Palveluja ylläpitää MIELI Suomen Mielenterveys ry.
- MIELI ry ylläpitää kriisikeskuksia useilla paikkakunnilla. Lisätietoja [MIELI ry:n verkkosivuilta](#).
- Rikosuhripäivystys (RIKU) ylläpitää kaikille rikoksen uhreille maksutonta puhelinpalvelua arkisin klo 9–20 suomeksi ja ruotsiksi arkisin klo 12–14. Lisäksi apua on saatavilla chat-palvelusta ja palvelupisteistä koko maan alueella. Lisätietoja [RIKUn verkkosivuilta](#).
- Kirkon keskusteluapu ylläpitää palvelevaa puhelinta joka ilta klo 18–24 numerossa 0400 22 11 80 (pvm/mpm). Lisäksi chat-palvelu arkisin klo 12–20. Lisätietoja [Kirkon keskusteluavun verkkosivuilta](#).
- Keskusteluapua nuorille 12–29-vuotiaille tarjoaa Sekasin-chat, joka on auki vuoden jokaisena päivänä, arkisin klo 9–24 sekä lauantaisin ja sunnuntaisin klo 15–24. Lisätietoja [chatin verkkosivuilta](#).
- Keskusteluapua, vertaistukea ja tietoa erilaisiin kriisitilanteisiin voi saada Tukinetistä. Tukinet tarjoaa Solmussa-chat-palvelua aikuisille maanantaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin klo 15–19 ja tiistaisin ja klo 15–17. Mahdollisuus myös pidempi-aikaisiin tukisuhteisiin. Lisätietoja [Tukinetin verkkosivuilta](#).
- Vertaistukea henkirikoksen uhrien läheisille tarjoaa Huoma – Henkirikoksen uhrien läheiset ry. Lisätietoja [yhdistyksen verkkosivuilta](#).

Neuvoja ja ohjeita kriisin käsittelyyn

- Traumaattisen kokemuksen jälkeen on normaalia, että ihmisen mieli ja keho reagoivat tapahtuneeseen. Toiset reagoivat samassa tilanteessa voimakkaammin, toiset lievemmin.
- On tärkeää, että et jää kriisitilanteessa yksin. Omista kokemuksista ja ajatuksista puhuminen läheisten ja ystävien kanssa voi helpottaa oloasi. Ammattiapua tilanteessasi saat alueesi sosiaali- ja kriisipäivystyksestä.
- Alla olevissa esitteissä on tietoa normaaleista psyykkisistä ja fyysisistä reaktioista traumaattisessa kriisitilanteessa. Esitteissä on tietoa myös siitä, millä tavalla voit auttaa itseäsi ja helpottaa oloasi kriisitilanteessa.

Esitteitä

- Kriisi-esite – [MIELI Suomen Mielenterveys ry](#)
- Suru-esite – [MIELI Suomen Mielenterveys ry](#)
- Äkillisen kriisin kohdanneelle -esite – [Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys](#)
- Henkinen tuki kriisin jälkeen – tietoa ja neuvoja kriisistä selviytymiseen – [Suomen Punainen Risti](#)
- Äkillisen kriisin jälkeen – ohjeita lasten ja nuorten kanssa toimimiseen – [Suomen Punainen Risti](#)
- Tietoa, omahoito-ohjeita ja oppaita mielenterveydestä – [Mielenterveystalo](#)
- Tietoa ja ohjeita erilaisista kriiseistä, surusta ja muusta mielenterveyteen liittyvästä – [MIELI Suomen Mielenterveys ry](#)

Neuvoja sosiaalisen median ja tiedotusvälineiden kohtaamiseen

- Kunnioita muita ihmisiä, älä jaa muiden hätää valokuvin/äänittein sosiaalisessa mediassa.
- Älä ota valokuvia/videoita/äänitteitä muista ihmisistä.
- Ota huomioon, että saatat olla tapahtumahetkellä itse shokissa. Harkitse sosiaalisen median käyttämistä ja haastatteluiden antamista medialle.
- Muista yksityisyydensuoja, älä kerro muiden ihmisten asioista ulkopuolisille.

1.3 Rikosuhripäivystys

Rikosuhripäivystyksestä (RIKU) saat neuvoja rikoksen uhrin asemaan ja oikeuksiin liittyvissä käytännön asioissa. Näitä voivat olla esimerkiksi rikosprosessin etenemiseen, oikeusavustajan kustannuksiin tai vahingonkorvauksiin liittyvät kysymykset. RIKUsta saat myös emotionaalista tukea ja mahdollisuuden keskustella rikoskokeemuksesta RIKUn työntekijän tai vapaaehtoisen kanssa. He ovat erikoistuneita nimenomaan rikoksen aiheuttamiin seurauksiin ja niiden käsittelyyn. Lisäksi voit saada tukihenkilön, joka voi tulla mukaan esimerkiksi poliisikuulusteluun tai oikeudenkäyntiin. Palvelut ovat tarkoitettu kaikille rikoksen uhreille, uhrien läheisille ja rikosasian todistajille. Palvelut ovat maksuttomia.

RIKU tiedottaa terrori-iskun tai vastaavan ison rikostapahtuman yhteydessä **paikallista ja valtakunnallisista palveluistaan** mahdollisimman nopeasti. Palvelut eivät ole saatavilla ympärivuorokautisesti, mutta aukioloaikoja voidaan tarvittaessa tilapäisesti laajentaa.

- **Rikosuhripäivystyksen tukipuhelin 116 006** on avoinna maanantaista perjantaihin klo 9–20 suomeksi, klo 12–14 ruotsiksi.

- **RIKUchat** on auki maanantaista perjantaihin klo 9–15 ja maanantai-iltaisin klo 17–19.
- **Juristin puhelinneuvonta 0800 161 177** tarjoaa maksutonta oikeudellista neuvontaa maanantaista torstaihin klo 17–19.
- Yhteyttä voi ottaa myös suoraan lähimpään [palvelupisteeseen](#). RIKUlla on kolmenkymmentä palvelupistettä ympäri Suomea.

Rikosuhripäivystys auttaa ja tukee silloinkin, kun Suomessa asuva henkilö joutuu rikoksen uhriksi ulkomailla tai kun jossain toisessa maassa asuva henkilö joutuu uhriksi Suomessa. RIKU palvelee suomeksi ja ruotsiksi ja käyttää tarvittaessa tulkkeja.

Lisätietoja RIKU:n palveluista löytyy suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi [Rikosuhripäivystyksen verkkosivulta](#).

2 Korvaukset aiheutuneista vahingoista

2.1 Yleistä

Sinulle on voinut aiheutua terrori-iskusta vahinkoa. Rikoksentehtyjä on aina velvollinen korvaamaan rikoksella aiheuttamansa vahingon. Korvaukset määritellään vahingonkorvauslain mukaisesti. Voit vaatia rikoksentehtyjältä korvausta henkilö- ja esinevahingosta sekä teon aiheuttamasta kärsimyksestä. Sinulle aiheutuneen henkilövahingon perusteella voit saada korvausta esimerkiksi sairaanhoitokuluista, ansionmenetyksestä, kivusta ja särystä sekä pysyvästä haitasta. Jos elatuksestasi huolehtinut henkilö kuolee terrori-iskussa, voit saada korvausta elatuksen menetyksestä. Rikoksen johdosta surmansa saaneen henkilön läheisillä voi lisäksi olla oikeus kärsimyskorvaukseen. Vahingonkorvausvaatimukset käsitellään yleensä rikosasian käsittelyn yhteydessä. Korvausta vaatiessasi sinun on esitettävä vahingon määrää koskevat todisteet.

Terrorismirikoksen uhrina sinulla voi olla oikeus valtion varoista maksettavaan rikosvahinkokorvaukseen. Korvausta saadaksesi sinun on ilmoitettava poliisille, että olet joutunut rikoksen uhriksi terrori-iskun yhteydessä tai että olet iskussa kuolleen uhrin läheinen. Sinun kannattaa dokumentoida aiheutuneet vahingot ja kulut. Jos asiaa käsitellään oikeudessa, sinun on vaadittava korvausta sinulle aiheutuneista vahingoista

rikoksen tekijältä. Rikosvahinkokorvausta saadaksesi sinun ei kuitenkaan tarvitse yrittää periä korvausta ensin tekijältä. Jos rikosta ei käsitellä tuomioistuimessa, voit hakea korvausta Valtiokonttorilta poliisin esitutkinnan valmistuttua. Rikosvahinkokorvausta maksetaan vain siltä osin kuin vahinkoa ei korvata muun lain tai vapaaehtoisen vakuutuksen perusteella. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi Kelalta, vakuutusyhtiöltä tai rikosentekijältä saamasi korvaukset vähennetään valtion varoista maksettavasta rikosvahinkokorvauksesta.

Sinulla voi lisäksi olla oikeus vapaaehtoisen vakuutuksen perusteella maksettavaan korvaukseen. Tässä tapauksessa vahingoista tulee ilmoittaa vakuutusyhtiölle.

Korvauksiin liittyvissä kysymyksissä saat neuvoja Valtiokonttorista. Valtiokonttorin asiakaspalvelu on avoinna maanantaista perjantaihin klo 9–12 numerossa 029 550 2736 ja sähköpostitse osoitteessa rikosvahingot@valtiokonttori.fi. Lisätietoa [Valtiokonttorin verkkosivuilta](#). Myös [Rikosuhripäivystys](#) voi neuvoa korvauksiin liittyvissä kysymyksissä.

2.2 Rikosvahinkokorvaukset

Terrorismirikoksen uhrille voidaan maksaa valtion varoista korvausta henkilövahingosta ja kärsimyksestä. Tyypillisiä henkilövahinkoja ovat erilaiset vammat ja sairaudet. Kärsimyksellä puolestaan tarkoitetaan loukkaavan tapahtuman aiheuttamaa henkistä kärsimystunnetta, joka ei edellytä terveydentilan häiriintymistä. Esinevahinko ja taloudellinen vahinko korvataan vain poikkeustapauksissa. Korvauksen maksaa Valtiokonttori.

Henkilövahingon kärsineelle voidaan maksaa korvausta sairaanhoitokuluista sekä muista vahingosta aiheutuneista kuluista, kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä pysyvästä kosmeettisesta haitasta, ansionmenetyksestä sekä henkilövahingon yhteydessä vahingoittuneista vaatteista ja muista henkilökohtaisista käyttöesineistä. Kärsimystä voidaan korvata törkeän väkivaltarikoksen uhrille sekä sille, jonka vapautta tai henkilökohtaista koskemattomuutta on muutoin vakavasti loukattu.

Uhrin läheiselle voidaan tiettyjen edellytysten täyttyessä suorittaa korvausta hänelle aiheutuneista kuluista ja ansionmenetyksestä. Myös hautauskulut voidaan korvata. Sen sijaan kuolemantapauksen aiheuttamasta henkisestä kärsimyksestä ei voida maksaa korvausta surmansa saaneen läheiselle.

Oikeudenkäyntikulut voidaan korvata kohtuulliseen määrään silloin, kun asiaa on käsitelty tuomioistuimessa ja hakijalle myönnetään myös muita rikosvahinkokorvauksia.

Lisätietoa

- Valtiokonttorin asiakaspalvelu on avoinna maanantaista perjantaihin klo 9–12 numerossa 029 550 2736 ja sähköpostitse osoitteessa rikosvahingot@valtiokonttori.fi. Lisätietoa [Valtiokonttorin verkkosivuilta](#).

2.3 Vakuutuskorvaukset

Jos terrori-isku tapahtui ollessasi töissä tai työmatkalla, sinun tulee hakea korvausta aiheutuneista henkilövahingoista ensisijaisesti siltä vakuutusyhtiöltä, jossa työnantajasi on vakuuttanut henkilöstönsä työtaturman varalta.

Jos terrori-isku toteutettiin ajoneuvolla, korvausta voidaan maksaa teossa käytetyn ajoneuvon liikennevakuutuksesta.

Vapaaehtoiset henkilövakuutukset kattavat yleensä myös terrori-iskun aiheuttamat vahingot. Sinulla voi siis olla oikeus korvaukseen tapaturma- tai sairauskuluvakuutuksesi perusteella. Yleensä myös matkavakuutus kattaa terrori-iskun aiheuttamia vahinkoja. Lisäksi omaisilla saattaa olla oikeus korvaukseen surmansa saaneen henkivakuutuksesta. Esinevahinkojen osalta korvausta saatetaan maksaa esimerkiksi matka- tai kotivakuutuksesta.

Yritysten omaisuus- ja keskeytysvakuutukset eivät pääsääntöisesti kata terrori-iskusta aiheutuneita vahinkoja.

Lisätietoja vakuutuskorvauksista saa omasta vakuutusyhtiöstä.

3 Asian käsittely rikosprosessissa

3.1 Menettelyn vaiheet

Ilmoita poliisille, jos olet joutunut terrori-iskussa uhriksi. Ilmoitus tulee tehdä mahdollisimman pian. Akuutissa tilanteessa soita hätänumeroon 112. Akuutin tilanteen jälkeen rikosilmoituksen voit tehdä menemällä lähimmälle poliisiasemalle. Voit myös soittaa poliisille ja kertoa joutuneesi uhriksi. Tällöin poliisi antaa sinulle lisäohjeita ilmoituksen tekemiseksi. Tietoa rikosilmoituksen tekemisestä saa [poliisin verkkosivuilta](#), mutta verkkopalvelun kautta ei ole mahdollista tehdä ilmoitusta tällaisessa tilanteessa. Sinulla on oikeus saada tekemästäsi rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus.

Terroristinen rikos voi myös tapahtua yllättävästi, jolloin poliisi selvittää tapahtunutta ilman, että kukaan olisi tehnyt asiasta rikosilmoitusta. Terroristinen rikos voi tulla poliisin tutkintaan myös siten, ettei se herätä väestössä huomiota. Tällöinkin on tärkeää, että uhri ilmoittaa poliisille joutuneensa tapauksessa uhriksi. Terroristisen rikoksen toteaminen voi olla pitkä prosessi, mutta se ei estä rikoksen uhria saamasta tarvittavaa tukea.

Rikosasian käsittely koostuu esitutkinnasta, syyteharkinnasta, tuomioistuinkäsittelystä ja rangaistuksen täytäntöönpanosta. Rikoksen uhria kutsutaan rikosoikeudellisessa menettelyssä asianomistajaksi.

Esitutkinnassa poliisi selvittää, onko tapahtunut rikos, mitkä ovat rikoksen teko-olosuhteet ja keitä asia koskee. Esitutkinnassa selvitetään myös rikoksella aiheutettu vahinko, saavutettu hyöty ja asianomistajan vaatimukset. Esitutkinnassa poliisi yleensä kuulustelee uhria ja muita asiaan osallisia.

Esitutkintaviranomainen antaa tarkempia tietoja kuulusteluun liittyvistä asianomistajan oikeuksista ja velvollisuuksista. Asianomistajana voit muun muassa vaatia syytetylle rangaistusta. Voit joko yhtyä syyttäjän rangaistusvaatimukseen tai esittää oman rangaistusvaatimuksesi. Sinulla on myös oikeus esittää korvausvaatimus kärsimäsi vahingon johdosta. Rikoksesta ja mahdollisista vahingoista sinun täytyy kertoa totuudenmukaisesti. Esitutkinnassa voidaan lisäksi toteuttaa erilaisia suojelutoimenpiteitä uhrin tarpeiden huomioon ottamiseksi.

Kun rikos johtaa uhrin kuolemaan, rikosprosessilainsäädännössä määritellyt uhrin läheiset ovat asianomistajan asemassa. Heillä on tällöin samat asianomistajan oikeudet kuin muilla rikoksen uhreilla. Nämä oikeudet ovat niillä uhrin läheisillä, joilla on lain

mukaan oikeus vaatia syytetylle rangaistusta. Ensisijainen oikeus vaatia syytetylle rangaistusta on uhrin lapsilla ja leskellä. Jos uhrilla ei ollut lapsia tai puolisoa, tämä oikeus on uhrin vanhemmilla ja sisaruksilla.

Kun esitutkinta on valmis, siitä voi muodostua esitutkintapöytäkirja, joka menee **syyttäjän** arvioitavaksi. Syyttäjän tehtävänä on esitutkinnan perusteella päättää syytteen nostamisesta eli siitä, viedäänkö asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Jos syyttäjä nostaa syytteen, tulee asiasta **oikeudenkäynti** kärjäoikeudessa. Käsitelyn päätyttyä tuomioistuin joko julistaa tuomion heti tai antaa sen kirjallisesti myöhemmin. Tuomioista ilmenevät rangaistus sekä mahdollisesti tuomitut korvaukset. Kärjäoikeuden tuomiosta voi valittaa hovioikeuteen ja hovioikeuden tuomiosta edelleen korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Tuomioistuinvaiheessakin voidaan toteuttaa toimenpiteitä uhrin suojelemiseksi.

Tuomio tulee lainvoimaiseksi, kun valitusaika on kulunut umpeen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tuomio voidaan **panna täytäntöön** ja mahdollisesti tuomitut korvaukset tulevat maksettaviksi. Vakavissa rikoksissa tuomittu on saattanut olla vapautensa menettäneenä jo ennen tuomion antamista, jolloin vapaudenmenetyksen peruste vain muuttuu vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon alkaessa. Kun tuomittu on suorittanut vankeusrangaistuksensa, uhrilla voi olla oikeus saada tästä ilmoitus, mikäli on ker-tonut toiveestaan esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Tietoa voi saada tietyin edellytyksin myös muusta vankilasta poistumisesta.

Lisätietoa

- Tietoa esitutkinnasta – [Poliisi](#)
- Tietoa syyteharkinnasta ja syyttäjän tehtävistä – [Syyttäjälaitos](#)
- Tietoa oikeudenkäynnistä – [Tuomioistuinlaitos](#)
- Tietoa rangaistuksen täytäntöönpanosta – [Rikosseuraamuslaitos](#)

Voit olla kaikissa rikosprosessiin liittyvissä asioissa yhteydessä **Rikosuhripäivystykseen**. RIKU tarjoaa rikoksen uhreille, uhrien läheisille ja rikosasian todistajille maksutonta neuvontaa ja tukea. Lisätietoa saat [luvusta 1.3](#).

3.2 Uhrin tarpeet ja oikeudet huomioon

Mahdollisia suojelutoimenpiteitä

Rikosprosessi voi erityisesti hyvin vakavan rikoksen jälkeen tuntua uhrista vaikealta. Viranomaiset arvioivat, onko esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarpeellista toteuttaa suojelutoimenpiteitä sinun tarpeittesi huomioon ottamiseksi. Esitutkinnassa voidaan esimerkiksi suorittaa kuulustelut siten, että kuulustelijana on sama henkilö tai että kuulustelu toteutetaan siihen suunnitelluissa tiloissa. Oikeudenkäynnissä uhria voidaan joissain tapauksissa kuulla näkösuojan takaa tai videoyhteyden avulla taikka ilman syytetyn tai yleisön läsnä oloa.

Suojelutarpeen arviointi tehdään yhteistyössä uhrin kanssa ja siinä otetaan huomioon uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, olosuhteet ja rikoksen laatu. Saat itse esittää näkemyksesi omasta tarpeestasi suojeluun. Esitutkinnassa suojelutoimia voidaan toteuttaa, jos se ei merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai siitä ei aiheudu muuta haittaa. Tuomioistuimien harkitsee oikeudenkäynnin järjestelyt ja suojelutoimenpiteet aina tapauskohtaisesti ottaen huomioon sen, ettei puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoiteta. Tuomioistuimen ratkaisu voi siten poiketa aiemmin tehdystä arviosta.

Rikosprosessissa toteutettavien suojelutoimenpiteiden lisäksi on olemassa muitakin keinoja, joilla uhria tai uhrin läheistä voidaan suojella. Voit esimerkiksi hakea turvakieltoa, jos sinulla on olemassa perusteltu syy epäillä oman tai perheen terveyden tai turvallisuuden olevan uhattuna. Lähestymiskieltoa voi pyytää kuka tahansa, joka perustellusti tuntee itsensä toisen uhkaamaksi tai vakavasti häiritsemäksi.

Tukipalvelua – jopa oma tukihenkilö

Suojelutarpeen arvioimisen lisäksi poliisin tulee kertoa rikoksen uhrille ja uhrin läheisille käytettävissä olevista uhrien tukipalveluista. Jos uhrin arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa tai rikoksen luonne tai uhrin henkilökohtaiset olosuhteet sitä edellyttävät, on poliisin velvollisuus myös tiedustella terrorismin uhrilta, saako hänen yhteystietonsa välittää tukipalveluiden tarjoajalle, kuten Rikosuhripäivystykselle. Sinulla on halutessasi oikeus saada yhteystietosi välitetyksi. Sinun ei tällöin itse tarvitse ottaa yhteyttä tukipalveluun vaan sieltä otetaan sinuun yhteyttä.

Uhrilla on mahdollisuus henkilökohtaiseen tukihenkilöön rikosprosessissa. Tukihenkilö voidaan määrätä lain perusteella, mutta lisäksi voit pyytää maksutonta ja tehtävään koulutettua tukihenkilöä Rikosuhripäivystyksestä. Tukihenkilö voi tulla mukaasi esimerkiksi poliisikuulusteluun, oikeudenkäyntiin tai tapaamisiin muiden tahojen kanssa. Tukihenkilön läsnäoloa voidaan kuitenkin joissain tilanteissa rajoittaa.

Oikeudellinen avustaja

Uhrilla on oikeus käyttää oikeudellista avustajaa rikosilmoituksen tekemisessä, kuulustelussa ja oikeudenkäynnissä. Avustajana saa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Oikeudellisen avustajan käyttäminen on yleensä uhrin edun kannalta suositeltavaa.

Tuomioistuin voi tietyissä tilanteissa määrätä uhrille oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen sitä on pidettävä perusteltuna. Tällöin valtio maksaa avustajan palkkion. On todennäköistä, että terrorismirikosasioissa ja muissa vastaavissa hyvin vakavissa rikosasioissa **oikeusavustajan määräämisen** edellytykset täyttyvät. Lisäksi edellytetään, että asianomistajalla on asiassa vaatimuksia, kuten korvausvaatimus rikoksesta syytettyä kohtaan. Myös **rikoksen johdosta kuolleen henkilön läheisillä** on pääsääntöisesti oikeus tuomioistuimen määräämään oikeudelliseen avustajaan.

Tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntiavustajan uhrille tai uhrin läheiselle joko hakemuksesta tai oma-aloitteisesti. Hakemuksen esitutkintavaiheessa voi tehdä itse, tai sen voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Hakemus tehdään sille tuomioistuimelle, joka käsittelee kyseistä rikosasiaa tai joka voi ottaa sen käsiteltäväkseen.

Lisätietoa avustajasta aiheutuvien kulujen kattamiseksi sekä mahdollisuudesta maksuttomaan oikeusapuun löydät [luvusta 3.3](#).

Lisätietoa

- Tietoa rikosprosessista, uhrin oikeuksista sekä saatavilla olevasta tuesta löytyy esitteistä:
 - [Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista](#)
 - [Jos joudut rikoksen uhriksi](#)
- Käytännön oikeusopas väkivaltarikoksen uhrille – [Rikosuhripäivystys](#)
- Tietoa mahdollisuudesta oikeudelliseen avustajaan – [Oikeusavun verkkosivut](#)
- Tietoa saatavilla olevasta tuesta rikosprosessissa – [Rikosuhripäivystys](#)

3.3 Oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset

Oikeudenkäynnistä ei itsessään aiheudu uhrille kustannuksia, jos syyttäjä ajaa asiaa. Kustannuksia voi kuitenkin syntyä **oikeusavustajan** käyttämisestä. Pääsääntöisesti oikeudellinen apu on maksullista, mutta yleensä hyvin vakavissa rikosasioissa tuomioistuimien voi määrätä uhrille avustajan, jonka palkkion maksaa valtio uhrin tuloista riippumatta.

On myös muita vaihtoehtoja avustajasta syntyvien kulujen kattamiseksi. Usein kotivakuutukseen sisältyy oikeusturvavakuutus, jonka kautta voi olla mahdollista saada oikeusapukuluja korvatuksi. Jos tekijä syyttäjän ajamassa asiassa tuomitaan teosta oikeudenkäynnissä, hänellä on yleensä velvollisuus korvata asianomistajan oikeudenkäyntikulut.

Pieni- ja keskituloisilla voi lisäksi olla mahdollisuus saada valtion **oikeusapua**. Tällöin avustajan palkkion maksaa osaksi tai kokonaan valtio. Oikeusapua voi hakea oikeusaputoimistosta tai käyttäen sähköistä asiointipalvelua. Uhri voi myös pyytää asianajota tai lakiasiantointimistoa hakemaan oikeusapua hänen puolestaan.

Rikoksen uhrilla voi olla oikeus saada valtion varoista **korvausta oikeudenkäyntikuluistaan** myös rikosvahinkolain nojalla. Rikosvahinkolain nojalla oikeudenkäyntikuluista voidaan maksaa korvausta, jos hakijalla on oikeus myös muihin rikosvahinkokorvauksiin. Tämä koskee myös rikoksen johdosta kuolleen henkilön läheisiä. Korvauksia haetaan [Valtiokonttorista](#).

Löydät lisää tietoa mahdollisuudesta oikeudenkäyntiavustajaan ja tukihenkilöön luvusta [luvusta 3.2](#). Lisätietoa mahdollisuudesta maksuttomaan tukihenkilöön saat [Rikosuhripäivystyksen sivuilta](#).

4 Jouduitko terrorismin uhriksi ulkomailla?

4.1 Yleistä

Kun ulkoministeriö saa tiedon ulkomailla tapahtuneesta terrori-iskusta, siitä tiedotetaan muun muassa sosiaalisen median kautta. Jos olet tehnyt matkustusilmoituksen, saat nämä tiedot myös tekstiviestitse ja sähköpostitse.

Kriisin hoito kuuluu maan paikallisille pelastusviranomaisille. Suomen edustusto tai ulkoministeriön päivystyskeskus antaa neuvoja ja ohjaa sinut tarvittaessa paikallisviranomaisten avun piiriin. Ulkoministeriön päivystyskeskus palvelee puhelimitse 24/7 numerossa +358 9 1605 5555 ja sähköpostitse osoitteessa paivystys.um@formin.fi.

Suomen edustusto voi neuvoa ja avustaa tilapäisesti ulkomailla olevaa hädänalaisessa asemassa olevaa henkilöä myös esimerkiksi oikeusavun saamiseksi, rikosilmoituksen tekemiseksi sekä välttämättömän, tilanteen vaatiman muun avun saamiseksi. Kuolemantapauksissa Suomen edustusto avustaa ja neuvoo lähiomaisia vainajan hautaamisen, tuhkaamisen tai Suomeen kotiuttamisen järjestämiseksi.

Jos olet joutunut terrori-iskun uhriksi tai olet ollut iskun vaikutusalueella ja haluat suomenkielistä kriisiapua, voit olla yhteydessä valtakunnalliseen, 24/7 toimivaan Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykseen, p. +358 9 839 24 005 ja Rikosuhripäivystykseen, p. +358 40 9401 867 (ma–pe klo 9–20). Suomen edustusto tai päivystyskeskus voi suostumuksellasi myös välittää yhteystietosi heille. Myös valtakunnallinen kriisipuhelin palvelee 24/7 suomeksi numerossa +358 9 2525 0111.

Useissa EU-maissa on käytössä rikoksen uhrin tukipuhelin, p. 116 006. Se yhdistää kyseisen maan tukipalveluun. Ulkomailta Rikosuhripäivystyksen tukipuhelimeen soittaessa numero on +358 40 9401 867. Siihen soittaminen maksaa kuten muihinkin suomalaisiin gsm-liittymiin soittaminen ulkomailta.

Lisätietoa

- Ulkoministeriön verkkosivut
 - [tietoa konsulipalveluista](#)
 - [tietoa matkustusilmoituksesta](#)
 - [tietoa kriisitilanteeseen varautumisesta](#)
- Lista Suomen suurlähetystöistä ja edustustoista – [Suomi ulkomailla](#)

4.2 Oikeus korvaukseen

Jos terroriteko tapahtui ulkomailla, sinulla voi olla oikeus rikosvahinkokorvaukseen tapahtumamaan lainsäädännön perusteella. Korvausta saadaksesi sinun on ilmoitettava poliisille, että olet joutunut rikoksen uhriksi. Tietoa EU-maiden korvausjärjestelmistä löydät [Euroopan oikeusportaalista](#).

Jos sinulla on asuinpaikka Suomessa, voit toimittaa toisessa EU-maassa tapahtunutta rikosta koskevan korvaushakemuksen Valtiokonttorille. Valtiokonttorin kanssa voit asioida suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Valtiokonttori antaa sinulle yleistä neuvontaa korvausten hakemisesta sekä avustaa sinua hakemuksen laatimisessa. Valtiokonttori myös huolehtii asiakirjojen käännettämisestä ja lähettämisestä toimivaltaiselle viranomaiselle.

Tietyissä tilanteissa Suomessa asuvalla voi olla oikeus Valtiokonttorin maksamaan rikosvahinkokorvaukseen myös ulkomailla sattuneen terrori-iskun johdosta. Suomen lain nojalla voidaan maksaa korvausta henkilövahingosta ja kärsimyksestä silloin, kun uhrin oleskelu ulkomailla johtui työstä, opiskelusta tai muusta vastaavasta syystä tai korvauksen suorittamista on muutoin pidettävä perusteltuna. Lisätietoja saa [Valtiokonttorista](#).

5 Ulkomaalaiset uhrin

Oikeus kiireelliseen hoitoon

Suomeen ulkomailta matkustaneella ja Suomessa terrorismin uhriksi joutuneella uhrilla on oikeus **kiireelliseen sairaanhoitoon** kaikkialla Suomessa. Kyse on esimerkiksi äkillisen sairastumisen, vamman tai onnettomuuden edellyttämästä välittömästä hoidosta, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista. Kiireellisessä hätätilanteessa **soita hätänumeroon 112**. Lisätietoja ja muut yhteystiedot terveydenhuollon palveluihin löytyvät [luvusta 1.1](#).

Hoidosta perittävät kustannukset vaihtelevat uhrin asuinmaasta riippuen. Toisesta EU- tai ETA-maasta, Sveitsistä tai Australiasta tuleva uhri maksaa Suomessa saamastaan hoidosta saman asiakasmaksun kuin Suomessa vakituisesti asuvat. Asiakasmaksua ei peritä kaikenlaisesta hoidosta. Maksun suuruus voi vaihdella kunnittain. EU-maiden ulkopuolelta tulevat henkilöt vastaavat itse hoidon kustannuksista. Matkailijan kannattaa selvittää mahdollisuutta saada korvauksia matkavakuutuksesta.

Lisätietoa

- Tietoa terveystalv palveluiden käyttämisestä Suomessa, rajat ylittävän terveydenhuollon yhteyspiste – [EU-terveydenhoito.fi](https://www.euro-terveys.fi)
- Tietoa ulkomaalaisen sairaanhoidosta Suomessa – [Kansaneläkelaitoksen verkkosivut](#)

Oikeus tukeen kriisitilanteessa

Kriisitilanteessa sosiaaliviranomaiset tai sosiaali- ja kriisipäivystys järjestävät kaikille uhreille **psykososiaalista tukea**, joka tarkoittaa akuuttia kriisityötä ja kiireellistä sosiaalityötä. Tapahtumapaikan läheisyyteen saatetaan perustaa esimerkiksi kriisikeskus, johon kaikki uhrit voivat tulla. Lisäksi saatetaan perustaa kriisipuhelin, joka tarjoaa puhelimitse tukea ja apua tilanteessa. Kiireellinen sosiaalityö voi tarkoittaa esimerkiksi taloudellista tukea, kuten majoitusta, ruokaa, lääkkeitä ja vaatteita, jos uhri ei tilanteensa vuoksi pysty itse hankkimaan niitä. Psykososiaalinen tuki on kaikille EU-maista tuleville uhreille yleensä kokonaan maksutonta. Lisätietoja löydät [luvusta 1.2](#).

Suomessa psykososiaalisen tuen toimijat auttavat myös ottamaan yhteyttä uhrin läheisiin ja oman maan suurlähetystöön, jos esimerkiksi uhrin puhelin on kadonnut. Psykososiaalisen tuen toimijat auttavat kotiin pääsyssä tai matkalipuissa yhdessä uhrin oman maan suurlähetystön kanssa sekä pyrkivät järjestämään psykososiaalista tukea kotimaahan. Apu pyritään järjestämään omalla äidinkielellä tulkkeja tarvittaessa apuna käyttäen.

Terrori-iskun tapahtuessa saat tarkempaa tietoa saatavilla olevasta avusta (esim. kriisikeskuksen yhteystiedot ja aukioloajat) alueen tai tapahtumakunnan verkkosivuilta sekä mediasta. Tietoa lisätään myös tälle verkkosivulle. Voit myös hakeutua kriisikeskukseen, jos sellainen on kriisitilanteessa perustettu. Lisätietoja ja apua voit myös saada oman maan edustustolta tai konsulilta. Monilla edustustoilla on käytössään päivystyspalvelu, johon voi hätätilanteessa ottaa yhteyttä. Voit etsiä oman maasi edustustoa [ulkoministeriön ylläpitämältä listalta](#).

Oikeus rikosuhripalveluihin

[Rikosuhripäivystyksestä](#) (RIKU) saat maksutonta neuvontaa ja tukea rikoksen uhrin asemaan ja oikeuksiin liittyvissä käytännön asioissa. Lisätietoa palveluista ja yhteystiedot [luvussa 1.3](#). RIKU auttaa silloinkin, kun toisessa maassa asuva henkilö joutuu uhriksi Suomessa. Tarvittaessa huolehditaan tulkkauksesta. RIKUn kautta uhri voi myös saada tietoa rikoksen uhrien tukipalveluista muissa Euroopan maissa. Sen yhteyksien avulla voidaan löytää auttava taho silloin, kun Suomessa rikoksen uhriksi

joutunut henkilö palaa tapahtuman jälkeen asuinmaahansa. RIKU voi auttaa ulkomaalaisista uhria rikosasiassa myös sitten, kun uhri on palannut kotimaahansa.

Rikosilmoitus ja rikosasian käsittely

Jos olet joutunut rikoksen uhriksi, asiasta on hyvä ilmoittaa jo Suomessa poliisille. Esi-merkiksi korvauksen saaminen edellyttää, että rikoksesta on ilmoitettu poliisille. Lisätietoa rikosilmoituksen tekemisestä on [luvussa 3.1](#).

Suomessa rikosasian uhrilla on oikeus käyttää asiassa oikeudellista avustajaa, vaatia tekijälle rangaistusta sekä vaatia korvausta asiassa. Poliisi saattaa kuulustella uhria ja uhrilla voi olla velvollisuus saapua tuomioistuimen istuntoon, kun asiaa käsitellään. Jos rikoksen uhri kutsutaan asian selvittämiseksi tuomioistuimeen, hänellä on yleensä oikeus saada valtion varoista korvausta oikeuteen saapumisesta aiheutuneista kustannuksista. Joissain tilanteissa uhrin kuuleminen saattaa olla mahdollista järjestää uhrin asuinmaassa. Uhrilla on oikeus käyttää kaikissa rikoksen selvittämiseen liittyvissä tilanteissa kieltä, jota hän osaa. Viranomaiset järjestävät tarpeen mukaan tulkauksen. Uhri voi myös pyytää käännöstä tietyistä keskeisistä asiakirjoista. Lisätietoja uhrin oikeuksista ja suojelutarpeiden huomioon ottamisesta löytyy [luvusta 3.2](#).

Lisätietoa

- Tietoa rikosprosessista, uhrin oikeuksista sekä saatavilla olevasta tuesta löytyy esitteistä (useita kieliversioita):
 - [Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista](#)
 - [Jos joudut rikoksen uhriksi](#)
- Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista Suomessa – [Euroopan oikeusportaali](#)

Korvaukset

Uhrilla on myös oikeus korvaukseen tehdyn rikoksen johdosta. Jos uhrilla on asuinpaikka toisessa EU:n jäsenvaltiossa, voi asuinvaltion toimivaltaiseen viranomaiseen jättää hakemuksen, joka koskee Suomessa tehdyllä terrorismi-iskulla aiheutetun vahingon korvaamista. Lisätietoja korvauksiin liittyvistä kysymyksistä on [luvussa 2](#).

Lisätietoa

- Valtiokonttori tarjoaa ohjeita ja neuvontaa kaikissa korvauksiin liittyvissä kysymyksissä. Valtiokonttorin asiakaspalvelu on avoinna maanantaista perjantaihin klo 9–12 numerossa +358 295 50 2736. Lisätietoja ja yhteystiedot löytyvät [Valtiokonttorin verkkosivuilta](#).

Liite 2. Ehdotus esitteeksi

TIETOA TERRORISMIN UHRILLE

Tässä esitteessä tarjotaan tietoa terrorismin ja vastaavien vakavien iskujen uhreille sekä heidän läheisilleen. Lisätietoa verkossa: [osoite]

Jos tarvitset hoitoa

Jos olet loukkaantunut, hae apua terveydenhuollosta. Kiireellisissä tilanteissa soita hätänumeroon 112, kiireettömissä maksuttomaan päivystysapuun (116 117).

Psykososiaalinen tuki äkillisessä kriisitilanteessa

Älä jää kriisitilanteessa yksin. Ole yhteydessä paikalliseen sosiaali- ja kriisipäivystykseen, josta sinulle järjestetään tilanteessa tarvitsemasi psykososiaalinen tuki ja kriisityö.

Paikallisen sosiaali- ja kriisipäivystyksen yhteystiedot ovat saatavilla oman kuntasi verkkosivuilta, poliisilta ja sairaaloilta.

Traumaattisen kokemuksen jälkeen on normaalia, että ihmisen mieli ja keho reagoivat tapahtuneeseen. Toiset reagoivat samassa tilanteessa voimakkaammin, toiset lievemmin.

Reagoimalla tapahtuneeseen työstät tapahtumaa mielessäsi.

Rikosilmoitus poliisille

Jos koet joutuneesi rikoksen uhriksi, ilmoita asiasta poliisille. Uhrina sinulla saattaa olla asianomistajan asema rikosoikeudellisessa menettelyssä. Tällöin on yleensä hyödyllistä käyttää oikeudellista avustajaa. Poliisi kertoo sinulle oikeuksistasi ja antaa lisätietoa.

Rikosuhripäivystys neuvoa ja tukee

Rikosuhripäivystys (RIKU) tarjoaa maksutta tukea ja neuvoja kaikille

rikoksen uhreille ja heidän läheisilleen. Saat tärkeää tietoa uhrin oikeuksista ja neuvoja rikoksesta aiheutuviin käytännön kysymyksiin. Palvelupisteistä voi kysyä tukihenkilöä esimerkiksi oikeudenkäyntiä varten.

Valtakunnallinen puhelin 116 006
Juristin puhelinneuvonta 0800 161 177
RIKUchat verkossa
Lisätietoja: www.riku.fi

Mahdollisuus korvauksiin

Sinulla on oikeus vaatia, että rikoksen tekijä korvaa sinulle rikoksella aiheuttamansa vahingot. Voit myös mahdollisesti saada korvausta sinulle aiheutuneista vahingoista vakuutuksen perusteella.

Rikoksen uhrina sinulla voi myös olla oikeus valtion varoista maksettavaan rikosvahinkokorvaukseen. Korvauksen maksaminen edellyttää, että olet ilmoittanut poliisille joutuneesi rikoksen uhriksi. Jos asiaa käsitellään oikeudessa, sinun on esitettävä siellä korvausvaatimus rikoksen tekijälle.

Korvausta maksetaan pääsääntöisesti henkilövahingosta ja kärsimyksestä. Valtion varoista ei kuitenkaan korvata kärsimystä, joka on aiheutunut surmansa saaneen läheiselle rikoksella aiheutetun kuoleman johdosta.

Rikosvahinkokorvauksen maksaa Valtiokonttori.

Asiakaspalvelu 029 550 2736
rikosvahingot@valtiokonttori.fi
Lisätietoja: www.valtiokonttori.fi

Apua sinulle, joka et asu Suomessa

Jos olet loukkaantunut, saat tarvitsemaasi kiireellistä hoitoa. Riippuen asuinmaastasi, sinulta saatetaan periä jälkikäteen takaisin kustannukset sairaanhoidosta.

Kriisitilanteessa saat tukea, vaikka et asuisi Suomessa. Sinulle tarjotaan apua kriisin käsittelyssä sekä välttämätön taloudellinen tuki, kuten majoitus, matkaliput ja vaatteita, jos et pysty itse hankkimaan niitä. Myös hätämajoitus on mahdollinen. Lisätietoja saat sosiaaliviranomaisilta numerosta +358 20 634 0200 ja osoitteesta www.kela.fi.

Oman maasi edustusto voi tarjota sinulle lisätietoa ja neuvoja. Voit etsiä edustuston yhteystietoja Suomen ulkoministeriön verkkosivuilta www.um.fi/ulkovaltojen-edustustot.

Voit lisäksi saada apua Rikosuhripäivystyksestä.

Mediahuomio ja sosiaalinen media

Jos tiedotusvälineet ottavat sinuun yhteyttä, mieti tarkkaan, haluatko antaa haastattelua kriisin keskellä. Muista, että haastattelut tai sosiaalisen median päivitykset saattavat jäädä verkkoon vuosikymmeniksi. Joskus mediassa annetut tiedot vaikuttavat myös rikosprosessiin.

Jos päätät antaa kommentteja, mieti etukäteen mitä haluat sanoa ja mitä asioita et anna julkisuuteen. Journalistin ohjeiden mukaan rikosten uhreja koskevilla uutisoinneilla on

aina noudatettava hienotunteisuutta. Älä myöskään itse jaa sosiaalisessa mediassa kuva- tai äänimateriaalia muista ihmisistä.

Lisätietoja:

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-888-2 (PDF)